

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ
ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Державне регулювання розвитку туристичної
галузі України»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування
Головатюк Василь
Сергійович

Керівник: доктор наук з державного
управління, доцент
Матвейчук Л.О.

Рецензент: _____
(науковий ступінь, вчене
звання, прізвище та
ініціали)

Хмельницький – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ	7
1.1. Туризм, як об'єкт державного управління.....	7
1.2. Теоретична площина державного регулювання сфери туризму.....	15
1.3. Державно-приватне партнерство: поняття, ознаки, мета, завдання.....	26
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	37
2.1. Правове регулювання туристичної діяльності.....	37
2.2. Організаційна структура державного управління туризмом в Україні....	43
2.3. Макроекономічний аналіз галузі туризму.....	51
Висновки до розділу 2.....	67
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ	70
3.1. Стратегічний розвиток туризму.....	70
3.2. Підвищення ролі державно-приватного партнерства в розвитку туристичної галузі.....	79
3.3. Напрями вдосконалення державного регулювання туристичної галузі.....	88
Висновки до розділу 3.....	98
ВИСНОВКИ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	115

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні, туристична галузь розглядається як потужний потенціал для вітчизняної економіки із-за наявності цінних природних лікувальних та історико-культурних ресурсів, які створюють об'єктивні передумови для розвитку туризму. Важливим чинником, який сприяє розвитку вітчизняного галузі туризму є ефективне державне регулювання, метою якого є створення умов для забезпечення сталого розвитку туризму в країні.

На сучасному етапі розвитку туристичної сфери України, актуальними стають питання формування туристичної політики держави, впровадження європейських підходів до його макроекономічного регулювання, створення раціональних механізмів регулювання туристичного бізнесу. Враховуючи вагомість галузі туризму в соціально-економічному розвитку країни, сучасні євроінтеграційні економічні процеси, ринкову конкуренцію регулювання та підтримка з боку держави є необхідною умовою стабільного розвитку туристичної сфери національної економіки. До того ж, незначне фінансування галузі з бюджету країни, гостра потреба в розбудові туристичної інфраструктури, необхідність коштів на утримання та відновлення історико-культурної спадщини вимагають застосування форм співпраці держави з приватними партнерами. З огляду на викладене можна стверджувати, що тема даної роботи є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження різноманітних аспектів розвитку туризму знайшли своє відображення у працях українських та зарубіжних науковців, а саме М.О. Бондаренко, Н.Л. Жукової, В.Ф. Кифяк, О.М.Коваль, Ю.О. Масюк, О.А. Мельниченко, В.О. Полюг, В.Ф. Семенова та ін. Питання діяльності органів державної влади в регулюванні сфери туризму були об'єктом вивчення таких вітчизняних вчених як: Ю.В.Алексєєва, Н.В. Антонюка, В.І. Биркович, Г.О. Горіної,

М.П.Мальської, Є.В. Козловського, О.А. Мельниченко, Н.І. Остап'юк, С.І.Сисоєва, С.В. Хлоп'як, А.С. Чкан.

На сьогодні, проблематика державного регулювання вітчизняної туристичної галузі потребує подальшого розвитку та вдосконалення, враховуючи позитивні та негативні чинники, які мають вплив на реалізацію стратегічних планів щодо туризму. Також, наявність мізерного державного фінансування галузі диктує пошук нових форм залучення фінансових ресурсів та додаткового дослідження державно-управлінських процесів в туристичній сфері.

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в узагальненні теоретичних засад державного регулювання туристичною галуззю, аналізі сучасного стану вітчизняної сфери туризму та визначені напрямків вдосконалення державного регулювання нею. Відповідно до мети дослідження були поставлені такі *завдання*

- розкрити поняття «туризм», як об'єкт державного управління;
- розглянути та узагальнити теоретичні підходи щодо державного регулювання сфери туризму;
- дослідити теоретичну площину державно-приватного партнерства: поняття, ознаки, мету, завдання;
- розкрити організаційно-правове регулювання вітчизняної галузі туризму;
- проаналізувати сучасний стан та виявити тенденції розвитку туристичної галузі України;
- оцінити фінансово-економічні показники суб'єктів туристичної діяльності;
- виділити та охарактеризувати стратегічні документи сталого розвитку туризму України;

– обґрунтувати розвиток державно-приватного партнерства у туристичній галузі, як довгостроковий взаємовигідний контракт між державними органами влади і приватним сектором;

– визначити напрямки вдосконалення державного регулювання туристичної галузі на розкрити їх за сферами впливу.

Об’єкт дослідження – державно-управлінські процеси у вітчизняній галузі туризму.

Предмет дослідження – державне регулювання розвитку туристичної галузі України.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв’язання поставлених завдань у роботі використовувались різноманітні методи наукового дослідження: аналізування, порівняння, систематизація та узагальнення – для уточнення сутності та змісту досліджуваних категорій, зокрема: «туризм», «державне регулювання», «державно-приватне партнерство»; статистичного та порівняльного аналізу – для дослідження показників суб’єктів туристичної діяльності та при оцінюванні галузі туризму; графічний і табличний – для наочного відображення статистичного аналізу та результатів дослідження; метод узагальнення – для формування напрямів удосконалення державного регулювання туристичною галуззю України.

Інформаційною базою дослідження були: законодавчі та нормативно-правові акти щодо туризму; стратегічні нормативи розвитку країни та галузі; інформаційні матеріали Державної служби статистики України, Державної фіскальної служби України; звіти міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо показників діяльності туристичної галузі; нормативно-довідкові матеріали департаменту туризму та курортів; наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, інші інформаційні джерела за темою роботи.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту роботи 106 сторінок. У роботі: 14 рисунків, 20 таблиць, 2 додатки, список використаних джерел - 72 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ

1.1. Туризм, як об'єкт державного управління

Для розуміння суті державного регулювання туристичною галуззю важливо визначити основні поняття, що детермінують його функціонування. Першочерговим є розкриття поняття «туризм». Слід зазначити, що туризм як об'єкт дослідження не охоплюється одним науковим напрямком, що потребує застосування міждисциплінарного підходу. Нині наукові основи дослідження туризму сформульовані у працях учених істориків, географів, економістів, соціологів, філософів. Загалом в Україні туристичну проблематику розробляють представники різних галузей знань, серед яких лідирують науковці економісти.

Дослідження різноманітних аспектів розвитку туризму знайшли своє відображення у працях українських та зарубіжних науковців, а саме М.О. Бондаренко, Н.Л. Жукової, С. Каспар, В.Ф. Кифяк, О.М.Коваль, Ю.О. Масюк, О.А. Мельниченко, В.О. Полюг, В.Ф. Семенова та ін. Серед вітчизняних вчених, теоретичну площину індустрії туризму вивчали О.М. Коваль, М.І. Колосінська, М.П. Мальська, О.А. Мельниченко, І.М. Мініч, Д.І. Соловійов, В.О. Шведун. Незважаючи на значний доробок наукових досліджень щодо розвитку сфери туризму ряд проблем потребує подальших досліджень. До того ж слід відмітити, що формування поняття «туризм» відбувається паралельно з розвитком його як галузі народногосподарського комплексу у світі.

Науковці досліджують туризм як галузь, сферу діяльності, бізнес, індустрію. Сьогодні все частіше в наукових працях використовується туристична індустрія. Значна кількість науковців вважає, що туризм є складна галузь економіки, яка включає в себе сукупність виробничих і

невиробничих видів діяльності, спрямованих на виробництво товарів і надання послуг туристичного призначення.

Досліджуючи дефініцію «туризм», М.І. Колосінська розглядає це поняття через призму трьох підгруп визначення, які характеризують туризм як: галузь, відносини та діяльність [29]. Розкриття дефініції «туризм» іншими вченими, то їх основні наукові підходи представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні підходи до визначення суті поняття «туризм»

Автор	Визначення поняття «туризм»
Жукова Н. Л. [21]	– соціально значимий процес, що припускає переміщення індивідуумів і окремих груп просторі з метою, що є пріоритетною для нього, відповідно до психологічних і соціальних факторів потреб
Кифяк В.Ф. [24]	– вид економічної діяльності, спрямований на задоволення потреб споживачів, які у вільний від роботи час тимчасово перебувають поза місцем свого постійного проживання з певною метою
Мальська М.П. [37]	– вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровними, пізнавальними, спортивними й культурно-розважальними цілями
Мініч І. М. [40]	– економічне явище, яке характеризує господарські стосунки «хазяїв» і «гостей»
Полюга В. О. [47]	– сфера реалізації прав і потреб громадян на відпочинок, пересування, оздоровлення
Соловйов Д.І. [56]	– сукупність соціально-економічних відносин, що на платній основі забезпечують потреби людини у відпочинку, лікуванні, забезпеченні професійних та інших цілей шляхом використання рекреаційних та історико-культурних ресурсів
Фоменко Н.В. [68]	– сукупність відносин, зв'язків і явищ, які супроводжують поїздку і перебування людей в місцях, які не є місцями їх постійного або довгострокового проживання і не пов'язаних з їх трудовою діяльністю

Щодо поняття туризму у науковій літературі знаходимо такі його трактування: процес, сфера діяльності, явище, тимчасовий виїзд, вид економічної діяльності. Туризм розглядається багатьма авторами як складне, багатовимірне поняття, являючись одночасно й соціально значимим процесом, сукупністю відносин, зв'язків і явищ, і видом рекреації, і галуззю національної економіки. Різноманітність використовуваних трактувань туризму, визвано багатомірністю розглянутого явища, що спонукає науковців розглядати туризму як складну соціально-економічну систему.

Відповідно до ЗУ «Про туризм» «...туризм - це тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [52]. На нашу думку, це трактування є досить вузьким, відображається виключно одна функція – споживча, тому необхідно розглянути більший спектр їх спектру. За результатами аналізу наукових праць, виявлено, що вчені виділяють такі функції туризму:

- рекреаційна – відновлення фізичних та психоемоційних сил людини;
- соціальна – позитивний вплив на ринок праці через створення нових робочих місць можливість реалізації підприємницьких здібностей у туристичній галузі; зростання рівня освіти людини, підвищення її кваліфікації; розвиток інфраструктури;
- економічна – зростання основних макроекономічних показників, зокрема ВВП; податкові надходження до бюджетів різних рівнів; розвиток підприємництва; залучення інвестиційних ресурсів у галузь; розвиток господарської структури через стимулювання суміжних галузей;
- екологічна – охорона природи, раціоналізація природокористування;

- культурна – відродження та збереження народних промислів, традицій, охорона і реставрація об'єктів культурно-історичної спадщини; стимулювання проведення фестивалів, концертів, конкурсів тощо;

- виховна – виховання патріотизму, любові до рідного народу; формування екологічної свідомості, пізнання власної історії; прагнення зберегти та передати майбутнім поколінням наявні туристично-рекреаційні ресурси; духовне збагачення;

- інформаційна – поширення інформації про туристично-рекреаційні ресурси території, пізнання історії та культури інших народів;

- інтеграційна – сприяння входження країни у світові інтеграційні процеси через участь у міжнародних організаціях, що займаються туристичною проблематикою (Всесвітня туристична організація, залучення іноземного капіталу у формі інвестиційних ресурсів; зближення культур і народів;

- політична – активізація відносин між державами при укладанні різного роду документів про співпрацю в галузі культури і туризму.

Розкриття дефініції «туризм» продовжимо через визначення його складових. На нашу думку, класифікація складових індустрії туризму, яку запропонував О.М. Коваль є найбільш змістовною і включає наступні складові:

- створення туристичного продукту (суб'єкти господарювання - ядро туристичного кластера);

- збут туристичного продукту (туристичні оператори та агенції);

- супровід туристичного продукту (страхові компанії, банківські установи; поліграфічні підприємства, картографічні фабрики, періодичні видання, телерадіокомпанії; логістичні, юридично-аудиторські, маркетингові, рекламноінформаційні, технологічні (обслуговуючі) та проектні установи);

- надання супутніх послуг (установи, що надають послуги екскурсоводів, гідів-перекладачів, інструкторів, провідників; підприємства

зв'язку, торгівлі та транспорту, а також з виробництва сувенірів, специфічних для певної місцевості товарів, туристичного спорядження; заклади розміщення, громадського харчування, розваг, культури, науки, освіти, ділового, пізнавального, лікувально-оздоровчого, фізкультурно-спортивного, побутового обслуговування та іншого призначення; комунальні служби; правоохоронні органи);

– регулювання туристичного кластеру (органи державного управління й органи місцевого самоврядування України; громадські об'єднання; органи влади інших країн; міжнародні організації);

– споживання туристичного продукту (населення) [26, с.16].

Одним із актуальних запитань у вивченні туризму є побудова системи класифікації видів туризму, яка б використовувалася як теоретиками, так і практиками у туристичному бізнесі. Сутність класифікації туризму полягає у виділенні окремих видів і форм туризму за найрізноманітнішими напрямками. Так як зазначалось вище, сьогодні вітчизняною наукою ще не сформульовано єдиного уніфікованого визначення категорії «туризм», тому постає актуальне запитання у визначенні найбільш оптимальних критеріїв для побудови класифікації видів туризму.

Відповідно до Закону України «Про туризм», організаційними формами туризму є міжнародний і внутрішній туризм. До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території. Залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для інвалідів; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний;

релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо [52].

Що ж стосується наукових підходів до класифікації туризму, то більшість науковців стверджують, що головним є поділ туризму на внутрішній і міжнародний. В наукових колах використовуються більш ширші класифікації туризму за різними критеріями. Доречно навести більш розширену класифікацію видів туризму, яка опублікована О.А. Мельниченко та В.О. Шведун. Науковці узагальнили публікації науковців за даною тематикою і запропонували наступну класифікацію:

- за організаційними формами: міжнародний (в'їзний та виїзний), внутрішній;

- за тривалістю туристичної поїздки: короткочасний (до трьох діб), середньої тривалості (до 30 діб), довготривалий (більше 30 діб);

- за віковим критерієм: дитячий, молодіжний, дорослий, зрілий;

- за кількістю учасників туру: індивідуальний, сімейний, груповий;

- за соціальним статусом учасників: масовий, елітний, для інвалідів;

- за джерелами фінансування: комерційний, соціальний, заохочувальний туризм (інтенсивний);

- за цільовими ринками: політичний, діловий, дослідницький, науковий, освітній, пізнавальний, соціальний; сільський ("зелений"), екологічний, аграрний, орнітологічний, природно-орієнтований, мисливський, риболовецький, індустріальний, промисловий, ресторанний (гастрономічний, кулінарний), секс, шопінг, техногенних катастроф; рекреаційний, пригодницький, екстремальний, спортивний (спортивно-екологічний, танцювальний), оздоровчий (спортивнооздоровчий, лікувально-оздоровчий, лікувальний, медичний, психологічний); патріотичний; культурний (культурно-пізнавальний), краєзнавчий, релігійний (паломницький), історичний (військово-історичний, культурно-історичний, замковий), етнічний (етнокультурний, етнографічний, ностальгійний,

діаспорний, сентиментальний); інвентивний; міграційний; подієвий (фестивальний);

– за способом пересування: залізничний, автомобільний, велосипедний, гужовий, пішохідний, лижний, авіаційний, космічний, яхтовий, круїзний, підводний; комбінований;

– за способом організації туру: плановий, самодіяльний;

– за сезонністю: постійний, сезонний;

– за характером географічного середовища: ландшафтний; водний, підводний, повітряний; континентальний [40, с.6-7].

Можна відзначати, що на разі не виділено чіткого підходу до класифікації видів туризму, наукові твердження є різні при поділу туризму, існує велика кількість розбіжностей між класифікаційними ознаками. Враховуючи чисельні рекомендації вчених, на основі аналізу наукових праць, пропонуємо розглянути туризм як економічну систему, при цьому скористаємось моделлю, яку запропонувала А.Е. Саак (рис.1.1).

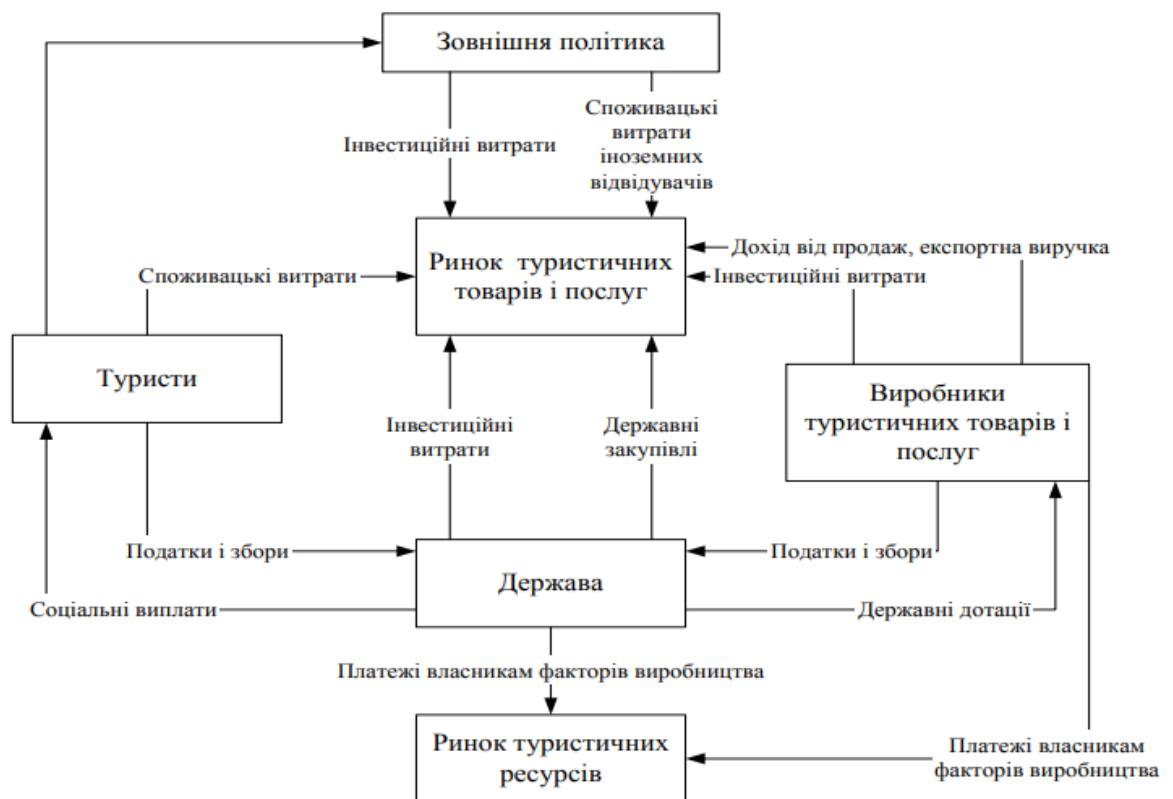

Рис. 1.1. Туризм як економічна система [54, с. 42]

В основі цієї системи туризму лежать дві підсистеми: суб'єкт (турист) і об'єкт туризму (туристичні послуги). Об'єктами туризму можуть бути предмети, місця, споруди, явища, а також туристичний регіон, країна з усіма їхніми туристичними ресурсами, що потенційно є метою подорожі для туриста.

Деякі науковці вважають, що туризм слід розглядати як відкриту економічну систему. Такої точки зору дотримується науковець Ю.О. Масюк, яка у своєму дисертаційному дослідженні [38] розглядає туризм як відкриту економічну систему, якою можна і потрібно управляти, використовуючи методи та принципи державного управління, та враховуючи ринкові механізми саморегулювання.

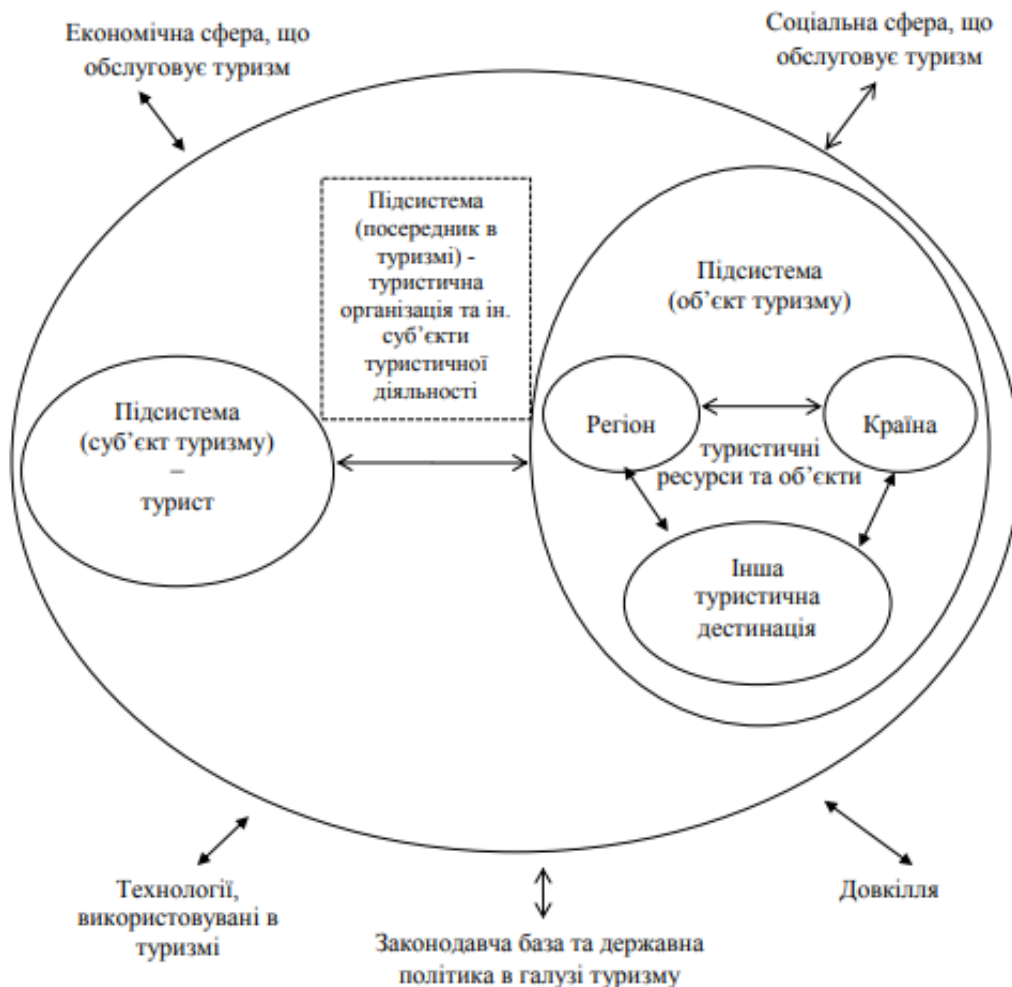

Рис. 1.2. Основні підсистеми системи туризму [38, с.37]

Автор розкриває туризм як складна економічна система через сукупність та єдність відносин, явищ та процесів, що відбуваються в туристичній галузі і представляє її через систему відносин між основними її підсистемами та зовнішнім середовищем. Взаємозалежності та взаємовпливи основних підсистем системи туризму схематично представлені на рис. 1.2.

На нашу думку, туризм є складною економічною системою, якою можна і потрібно управляти, використовуючи методи та принципи державного управління та враховуючи ринкові механізми саморегулювання. Враховуючи те, що туристична галузь відіграє позитивну роль у розвитку економіки, вона ї є об'єктом регуляторного впливу держави. Необхідність державного управління туристичною галуззю обґрунтована також специфікою самої галузі. Туристична галузь є специфічним об'єктом державного управління, адже, з одного боку, туристичний продукт повинен задовольняти потреби споживача та сприяти формуванню позитивного іміджу країни у світі, проте, з другого боку, управління повинне спрямовуватись на досягнення позитивного соціально-економічного ефекту.

Отже, виходячи із значення туризму для соціально-економічного розвитку країни та окремих її регіонів виділяємо важливість державного управління відповідними процесами. При цьому воно повинно бути налагоджене таким чином, щоб сприяти реалізації функцій туризму, забезпечити соціально-економічний ефект діяльності туристичної галузі.

1.2. Теоретична площина державного регулювання сфери туризм

Як уже було відмічено вище, вагомість розвитку туризму та роль в економічному потенціалі країни визначає його державного регулювання. До того ж проблеми розвитку туризму в Україні та кризові явища зумовлюють необхідність підвищення ефективного рівня державного регулювання. Дослідження процесів діяльності органів державної влади в регулюванні

сфери туризму є об'єктом вивчення таких вітчизняних вчених як: Ю.В.Алексеев, Н.В. Антонюк, В.І. Биркович, Г.О. Горіної, М.П.Мальської, Є.В. Козловського, О.А. Мельниченко, Н.І. Остап'юк, С.І.Сисоєва, С.В. Хлоп'як, А.С. Чкан та інших.

На сьогодні, проблематика державного регулювання вітчизняної туристичної галузі полягає у визначенні основних тенденцій розвитку туризму та його інтеграції у світовий туристичний ринок. Як стверджує М.П. Мальська та Н.В. Антонюк необхідно обумовити повноваження та участь держави в регулюванні туристичного ринку, оскільки саме вона формує основні умови функціонування суб'єктів туристичної діяльності як на національно так і на міжнародному ринках [36, с. 115]. Тому державне регулювання розвитку туризму в Україні потребує наукового та методичного забезпечення.

Для дослідження державного регулювання розвитку туристичної сфери в Україні, спочатку слід звернутися до розкриття поняття «державне регулювання». Приклади трактувань науковцями дефініції «державне регулювання» представлено у таблиці 1.2.

Розрізненість підходів трактування сутності дефініції. «державне регулювання» заважає формуванню єдиного визначення. Аналіз приведених дефініцій дозволяє встановити, що зміст поняття «державне регулювання» найчастіше виражається через система заходів, які здійснюють органи державної влади у відповідній галузі економіки.

До загальних ознак державного регулювання доречно віднести виконавчо-розпорядчий характер, підзаконність, масштабність, ієрархічність, організуючий характер.

Таблиця 1.2

Підходи до трактування сутності «державне регулювання»

Автор	Визначення поняття «державне регулювання»
Бурик З. М. [5, с. 45]	– цілеспрямований вплив на об'єкти управління зі застосуванням відповідних методів, важелів та інструментів, що передбачають підпорядкування цих об'єктів управлінському впливу з боку суб'єкта управління
Корецький М.Х. [31, с. 16.]	– система засобів, методів, стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій
Михасюк І. Р., Швайка Л. А. [42, с. 8].	– це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей
Малиновський В.Я. [35, с.15]	– система типових заходів законодавчого і контрольного характеру, що здійснюються відповідними державними органами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування наявної соціально-економічної системи до постійно змінюваних умов
Мочерний С. В. [43, с. 379]	– комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються
Нагребельний В.П., Оніщук М.В. [44, с. 118].	– вжиття державою комплексних заходів (організаційних, правових, економічних тощо) у сфері соціальних, економічних, політичних, духовних та інших процесів з метою їх упорядкування, встановлення загальних правил і норм суспільної поведінки, а також запобігання негативним явищам у суспільстві

Щодо державного регулювання сфери туризму, більшість представників наукових кіл вважають, що це діяльність органів державної влади щодо впливу на сферу туризму з метою забезпечення її

функціонування в заданих або досягнення нових запланованих параметрів. Погоджуємось з визначенням Ю.В.Алексєєва, який розглядає державне регулювання сфери туризму як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на розвиток туристичної галузі, створення ними умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектору щодо розвитку туризму через різні механізми державного регулювання, зокрема адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні [1].

На думку С. І. Сисоєвої державне регулювання туристичної галузі слід розглядати як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державної влади на розвиток туристичної галузі і створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектору щодо розвитку туризму через різні механізми: адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні тощо [55, с.352].

За визначенням Л.І.Давиденко, державне регулювання у сфері туризму - це цілеспрямований вплив з боку держави та її органів, яким державою делеговані відповідні повноваження щодо формування і підтримки туристично-рекреаційного середовища, регулювання обсягів і напрямів туристичних потоків, створення туристичної інфраструктури, охорони рекреаційних ресурсів і заповідних територій, організації відпочинку та вільного часу населення країни, підготовки кадрів для рекреаційних туристичних комплексів [15, с. 7]. Інший науковець Ю.О. Масюк відзначає, що державне регулювання у сфері туризму це набір централізованих та обов'язкових до виконання методів впливу державних органів влади на туристичну сферу з метою досягнення конкретних цілей практичного характеру та функціонального спрямування [38, с.38].

Державне регулювання розвитку туризму здійснюється з метою:

– забезпечення прав громадян на відпочинок, відновлення та зміцнення здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;

- захисту прав і законних інтересів туристів і суб'єктів туристичного бізнесу;
- відновлення та збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціонального використання та охорони під час планування та забудови територій, на яких розташовано об'єкти туристичних відвідувань;
- створення сприятливих умов для вдосконалення та розвитку індустрії туризму, підтримки пріоритетних напрямів туристичної діяльності [4, с. 159].

Основними методами впливу державних органів влади на туризм є: 1) прямі (прийняття нормативно-правових актів, затвердження та фінансування цільових комплексних програм, встановлення нормативів та лімітів, ліцензування, сертифікація, стандартизація, державні бюджетні видатки); 2) непрямі (інструменти інноваційної, фіскальної, бюджетної, грошовокредитної, інвестиційної, амортизаційної, соціальної політик). Науковець Л.П. Дядечко змістовно розкриває важелі прямого і непрямого впливу державного регулювання туризму, які представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Важелі державного регулювання туристичного бізнесу в Україні [20]

Державне регулювання туристичного бізнесу	
Важелі прямого впливу	Важелі непрямого впливу
<ul style="list-style-type: none"> - Закони та нормативно-правові акти - Ліцензування діяльності та державна реєстрація підприємства - Державний контроль за розміщенням туристичних об'єктів і використанням історико-культурних пам'яток - Інвестування об'єктів туризму світового і державного значення - Генеральні плани забудови курортно-рекреаційних територій і розвитку туристичних центрів, заповідників, тематичних парків - Спрощення процедури візового режиму для туристів - Введення стандартизації та сертифікації туристичної діяльності - Запровадження фінансової гарантії відповідальності туристичних підприємств перед своїми клієнтами-туристами - Фінансове сприяння розвитку дитячого, молодіжного, сільського і зеленого туризму - Контроль за дотриманням безпеки впливу туризму на екологію та здоров'я нації 	<ul style="list-style-type: none"> - Державна політика розвитку туризму - Індикативні плани туристичної діяльності та науково-дослідні роботи - Створення сприятливих умов для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій в індустрію туризму - Підвищення доходів і збільшення вільного часу населення - Входження України до світових готельно-ресторанних ланцюгів і глобальних маршрутів - Підтримка ринкової конкуренції і недопущення монополізації туризму - Сприяння будівництву нових, відновленню і реконструкції діючих об'єктів туристичних відвідувань - Заходи розвитку масового внутрішнього туризму з виділенням соціального - Стимулювання розвитку туристичної інфраструктури вздовж національних ділянок міжнародних транспортних коридорів та автомагістралей

Система державного регулювання в галузі туризму в Україні базується на дотриманні певних принципів:

- створення конкурентоспроможного на міжнародному ринку національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечення на цій основі комплексного розвитку регіонів;

- ефективне і раціональне використання природних ресурсів та об'єктів культурної спадщини з одночасним їх збереженням і відновленням, профілактика та мінімізація негативного впливу туристичної діяльності на довкілля;

- підвищення ефективності інформаційної та комунікаційної інфраструктури, створення позитивного образу України як туристичної держави, активізація просування національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринку туристичних послуг;

- удосконалення структури управління, реалізація державної туристичної політики шляхом координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та суб'єктів підприємництва;

- розвиток конкурентоспроможного транспортного обслуговування туристичної галузі;

- вдосконалення державної статистики з питань туризму з урахуванням міжнародних стандартів та досвіду інших країн;

- удосконалення системи підготовки кадрів для сфери туризму, розроблення та впровадження сучасних освітніх технологій; розвиток інноваційної діяльності та наукове забезпечення туризму [52].

Розкриття поняття державного регулювання туристичною сферою продовжуємо через його функції. Більшість науковців, серед функцій державного регулювання, виділяють загальні (планування, прийняття рішень, мотивація, організація) та спеціальні (забезпечення прав, свобод

людини і громадянина, адміністративно-політичні, економічні, соціальні, культурно-освітні, забезпечення екологічної безпеки та інші).

Науковець Є.В.Козловський досліджуючи процеси становлення та розвитку державного регулювання в туризмі виділив такі основні функції, як: загальна організація та правова регламентація туристичної діяльності; планування розвитку туризму, контроль і нагляд за туристичною діяльністю; регулювання окремих видів туристичної діяльності; забезпечення охорони навколишнього середовища та історичних пам'яток; кадрове забезпечення туризму; підтримка зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств; створення сприятливого іміджу країни або регіону [27].

На нашу думку ефективний розвиток туризму неможливий без здійснення державою саме таких функцій як: 1) регулюючої (розробка і прийнятті законодавчих актів, ліцензування, сертифікація, стандартизація, спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного законодавства); 2) виконавчої (забезпечення застосування встановлених норм у відносинах між суб'єктами туристичної діяльності); 3) контролюючої (контроль повіреними державними органами та суб'єктами туристичної діяльності з метою захисту прав та інтересів їх учасників).

Науковець А.С. Чкан робить акцент, що концептуально державне регулювання сфери туризму в Україні здійснюється в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному, кожен з яких передбачає виконання низки завдань певними органами влади [71, с.278]. За результатами досліджень науковець виділяє концептуальні напрямки державного регулювання сфери туризму (таб.1.4), метою яких є створення в Україні високоефективного і конкурентоспроможного туристичного комплексу за рахунок оптимізації процесів збереження і раціонального використання.

На нашу думку, до запропонованих напрямів державного регулювання сфери туризму слід додати питання: 1) забезпечення охорони навколишнього середовища та 2) збереження історичних пам'яток. Саме ці об'єкти є

природно-ресурсним та культурно-історичний потенціалом для розвитку вітчизняного туризму, і вони знаходяться на балансі держави.

Таблиця 1.4

Концептуальні напрямки державного регулювання сфери туризму [71]

Напрямки регулювання	
Законодавчі	<ul style="list-style-type: none"> - затвердження дієвих стратегічних програм розвитку туризму з визначенням особливого статусу туризму, пріоритетності внутрішнього туризму; - створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку; - вдосконалення норм сертифікації та стандартизації послуг, системи ліцензування; - оптимізація процедур ведення реєстру територій сфери туризму; - налагодження відносин партнерства з іноземними державами щодо обміну досвідом з приводу розбудови і розвитку туризму; - спрощення земельного законодавства (відвід земельних ділянок для будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, нормативи в орендних відносинах); - проведення тендерів на використання в цілях туризму заповідних територій; - регулювання процедур візового оформлення і отримання закордонних паспортів.
Адміністративні	<ul style="list-style-type: none"> - розподіл повноважень спеціалізованих органів управління туризмом; - аудиторські перевірки туристичних суб'єктів; - розробка дієвих програм залучення інвестицій; - створення баз даних основних діячів туристичного ринку; - формування сучасної системи статистичних показників; - підвищення ефективності підготовки спеціалістів сфери туризму; - активізація рекламно-інформаційної політики держави і регіонів, популяризація на міжнародному і національному рівнях; - розробка нових туристичних маршрутів за умов взаємодії з закладами культури;
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення умов кредитування, субсидування суб'єктів туризму, що створені в напрямку пропозиції соціальних туристичних послуг; - пільгове оподаткування суб'єктів туризму, які здійснюють значний внесок в розвиток внутрішнього і в'їзного туризму; - фінансування наукових досліджень щодо розробки технологій ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу країни

Державна політика повинна бути націлена на їх збереження і раціональне використання. Формування державної політики відбувається на основі таких основних принципів як: сприяти туристичній діяльності і створювати сприятливі умови для її розвитку; визначати і підтримувати

пріоритетні напрями туристичної діяльності; формувати уявлення про Україну як про країну, сприятливу для туризму; здійснювати підтримку і захист українських туристів, туроператорів, турагентів і їх об'єднань.

Інструментом реалізації державної туристичної політики є механізм державного регулювання туристичною галуззю. Протягом останніх років вітчизняні науковці все більше уваги приділяють дослідженню механізму державного регулювання туризму. Різноманітність чинників, які впливають на розвиток вітчизняного туризму, а також складність утворюючих його процесів вимагають вивчення даного напрямку з метою формування сприятливих адміністративно-правових та організаційно-економічних умов здійснення туристичної діяльності суб'єктами господарювання. Механізм державного регулювання в галузі туризму науковці розглядають як:

– сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення сталого розвитку туризму [28, с. 7];

– сукупність взаємоузгоджених методів управління, через використання яких здійснюється практичний, організуючий та регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей для досягнення певної мети, що сприятиме розвитку країни в обраному стратегічному у напрямку з додержанням низки визначальних принципів [32, с. 79];

– виважена система прийомів, важелів та методів впливу на розвиток туризму в країні, а також способів їх практичного застосування за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі та завдання розвитку галузі [69, с. 8].

Заслуговує на увагу схема механізму державного регулювання туризму в Україні, яку розробив науковець С.В. Хлопак (рис 1.3)

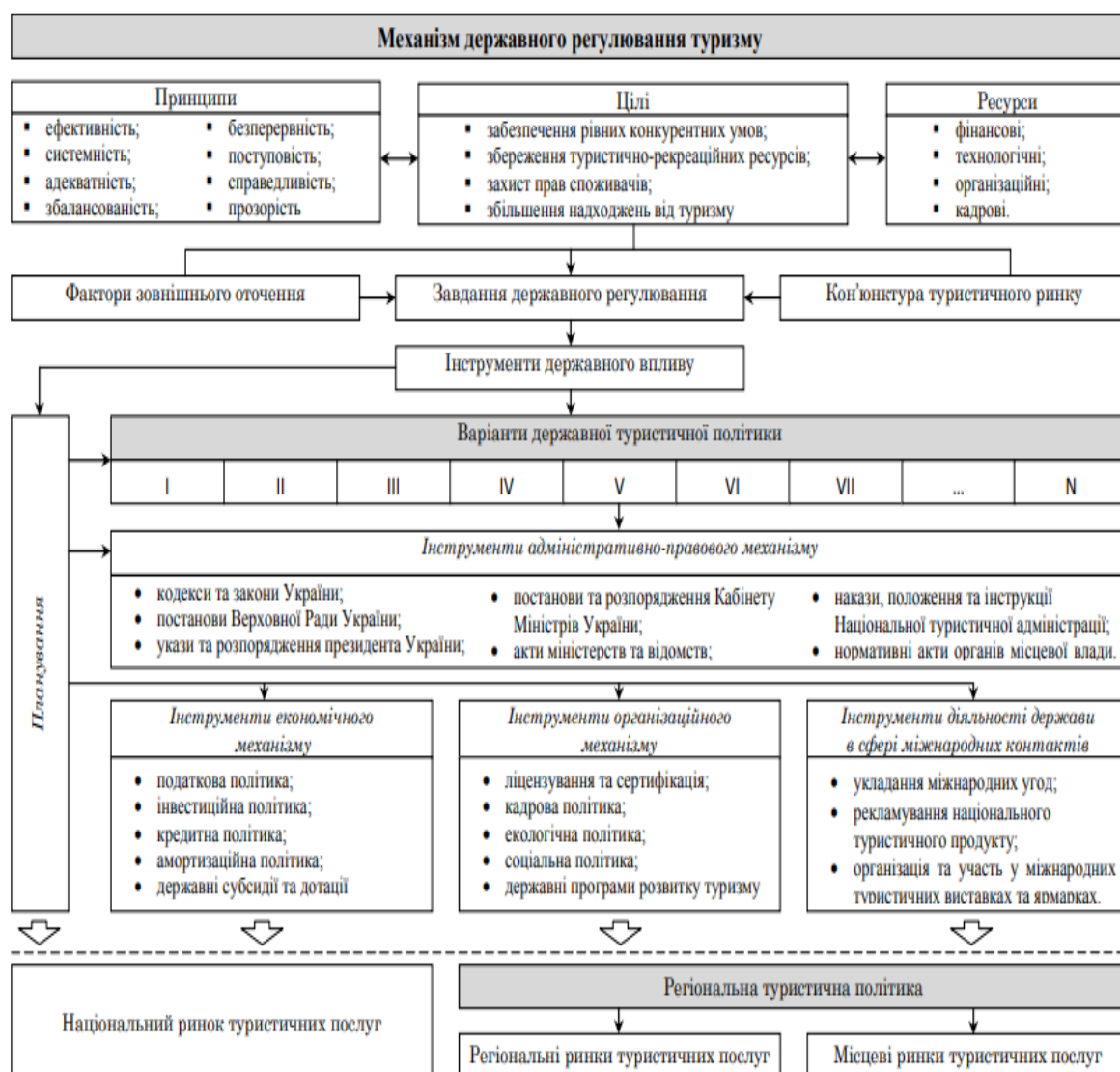

Рис. 1.3. Механізм державного регулювання туризму в Україні [69, с. 9].

Погоджуємось з думкою С.В. Хлопьяк, що комплексний механізм державного регулювання туризму доцільно структурувати, виділяючи адміністративно-правовий, організаційний, економічний механізми та діяльність держави у сфері міжнародних контактів, які ґрунтуються на базових принципах, цілях та наявних фінансових, технологічних, організаційних та кадрових ресурсах. Узагальнюючи вище зазначені трактування слід зазначити, що механізм державного управління туристичною галуззю – це складна система впливу держави (в особі її органів) на процеси та явища, що пов'язані із впорядкуванням

соціально-економічних відносин у сфері людської діяльності з приводу продукування, розподілу та споживання туристичного продукту.

Для визначення ефективних складових механізму державного регулювання розвитку туризму в Україні необхідно проаналізувати регулювання цього ринку в інших країнах світу. На думку вітчизняних науковців, для України вибравши європейський вектор розвитку необхідно впровадження такої моделі, де питання розвитку туристичної діяльності в країні вирішуються на рівні відповідного галузевого підрозділу (міністерства). На сьогодні органом, який здійснює управління у сфері туризму є Департамент туризму та курортів, функціонує у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Досліджуючи сучасний етап розвитку туристичної галузі, розглянувши особливості та визначивши проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні, науковець Т.В. Шелеметьєва пропонує такі концептуальні завдання державного регулювання галузі як:

- гармонізація вітчизняного законодавства згідно зі стандартами Європейського Союзу;
- приведення до відповідності чинної нормативно-правової бази потреб і тенденцій розвитку туристичної галузі;
- визначення окремої організації, яка буде займатися просуванням українського туристичного продукту на міжнародному ринку;
- прийняття окремих нормативно-правових актів, які регламентуватимуть діяльність окремих видів туризму, зокрема таких, як соціальний, сільський, гірський, релігійний, мисливський;
- запровадження спеціального інвестиційного режиму для сприяння будівництву і реконструкції готелів та інших об'єктів туристичної інфраструктури, що спонукатиме іноземних та вітчизняних інвесторів вкладати кошти в туристичну індустрію;

- запровадження практики прямого фінансування з державного та місцевих бюджетів заходів щодо розвитку туристичної інфраструктури;
- надання державних позик на відновлення культурних пам'яток та започаткування туристичної діяльності;
- створення єдиної туристичної інформаційно-аналітичної бази, яка б містила інформацію про історико-культурні об'єкти, туристичні дестинації, туроператорів, туристичні агентства, готелі, ресторани, перевізників тощо [72, с.224].

Таким чином, для розвитку туризму без сумніву потрібне державне регулювання галузі, і одним із способів забезпечення сталого розвитку туристичної сфери є залучення ресурсів приватного сектору на умовах державно-приватного партнерства.

1.3. Державно-приватне партнерство: поняття, ознаки, мета, завдання

На сьогодні, в процесі реформування державних органів та за сучасних умов економічного розвитку країни однією із найбільш перспективних напрямків розбудови публічної влади є розвиток взаємодією держави і приватного сектора. Така процедура співпраці отримала назву «державно-приватне партнерство».

Питанням співробітництва органів влади та бізнесових структур присвячено праці зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед вітчизняних науковців дослідженням організації державно-приватного партнерства займалися І.С. Біла, В.А.Варнавський, К.В.Гороховська, В.В.Гуменюк, С.О.Гриценко, А.С.Заскалкін, А.В.Кравцова, Г.О.Павлова, К.В.Павлюк та інші. Проблематика даної форми співпраці залишається актуальною і на сьогодні тому потребує додаткових наукових розвідок, а особливо в окремих секторах економіки, в т.ч. туристичній галузі.

Деталізація сутності державно-приватного партнерства дозволить чітко зрозуміти призначення та процедуру його реалізації.. Тому першочерговим для нашого дослідження є розкриття даної дефініції, аналізуючи наукові погляди вчених, які наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Підходи до визначення «державно-приватне партнерство»

Автор	Державно-приватне партнерство це
Варнавський В.А. [6, с. 12]	– юридично закріплена форма взаємодії між державою і приватним сектором щодо об'єктів державної і муніципальної власності, а також послуг, що надаються державними і муніципальними органами, установами, підприємствами з метою реалізації суспільно-значимих проектів у широкому спектрі видів економічної діяльності
Грищенко С.О. [12, с. 42]	– форма співпраці між державними органами влади та світом бізнесу, що має на меті забезпечити фінансування, будівництво, відновлення, управління або утримання інфраструктури чи надання суспільних послуг
Заскалкін А. С. [22, с. 53]	– інституціональний і організаційний альянс державної влади й приватного бізнесу з метою реалізації суспільно значимих проектів у широкому спектрі сфер діяльності – від розвитку стратегічно важливих галузей економіки до надання суспільних послуг у масштабах усієї країни або окремих територій
Павлюк К.В., Павлюк С.М. [46]	– конструктивна взаємодія держави, приватного сектору, громадянських інститутів в економічній, політичній, соціальній, гуманітарній та інших сферах суспільної діяльності

Узагальнюючи вищевказані підходи до трактування поняття державно-приватного партнерства, слід зазначити, що їх об'єднуючим елементом є співпраця державних інституцій та приватного сектора з метою задоволення суспільних потреб. Теоретично, така форма співробітництва є системою відносин між державними та приватним партнерами, у ході реалізації яких ресурси обох партнерів об'єднуються з відповідним розподілом ризиків,

відповідальності та винагород між ними, для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі. |

Характерними ознаками державно-приватного партнерства є такі:

– сторонами державно-приватного партнерства є держава в особі органів державної або муніципальної влади і приватний бізнес в особі виконавця і постачальника ресурсів;

– взаємодія сторін закріплюється на офіційній, юридичній основі;

– взаємодія сторін має рівноправний характер та довгострокову перспективу;

– державно-приватне партнерство має чітко виражену публічну, суспільну спрямованість;

– у процесі співпраці сторін об'єднуються їх ресурси і внески;

– фінансові ризики і затрати, а також досягнуті результати розподіляються між сторонами у наперед визначених пропорціях;

– метою такого партнерства є реалізація суспільно важливих проектів та програм у масштабах усієї країни або ж окремих регіонів;

– забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера;

– внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством;

– поєднання ресурсів державного і підприємницького секторів для досягнення спільної мети;

– спрямованість на реалізацію спільних завдань та інтересів держави і підприємницького сектору [3, с.17].

Отже державно-приватне партнерство в туризмі виникає на підґрунті інституційної основи взаємовідносин держави і приватного сектора в розділенні власності державного і приватного секторів; розподілі функцій, прав, обов'язків і ризиків між державою і приватним сектором. Причини

використання державно-приватного партнерства в сфері туризму як відзначають провідні експерти наступні:

- залучення фінансових ресурсів, що викликано браком коштів учасників;
- необхідність у розробці нової продукції/послуг;
- мобілізація ресурсів;
- розподіл ризиків між партнерами (не тільки фінансових але і у царині прийняття рішень);
- скорочення строків впровадження нових розробок;
- обмін досвідом;
- підвищення привабливості туристичних напрямків.

Головною метою держави в межах державно-приватного партнерства є зростання добробуту суспільства шляхом створення нових робочих місць та підвищення соціально-економічного розвитку населення. Для досягнення своїх цілей, виконання відповідних завдань їх реалізації держава та приватний бізнес використовують різні підходи.

Приклад систематизації цілей, завдань в секторі туристичних послуг в умовах державно-приватного партнерства пропонує О.А.Лебедева (рис.1.4). Науковець виділяє три сумісних цілі держави та приватного бізнесу: 1) ефективне використання туристичних ресурсів та об'єктів 2) удосконалення туристичної та розважальної інфраструктури; 3) просування національного туристичного продукту на світовий та вітчизняний ринки. При цьому держава встановлює цілі проектів з позиції суспільних інтересів та визначає вартісні та якісні параметри, здійснює моніторинг реалізації проектів, а приватний партнер бере на себе оперативну діяльність на різних стадіях проекту - розробку, фінансування, будівництво, експлуатацію, управління, практичну реалізацію послуг споживачам.

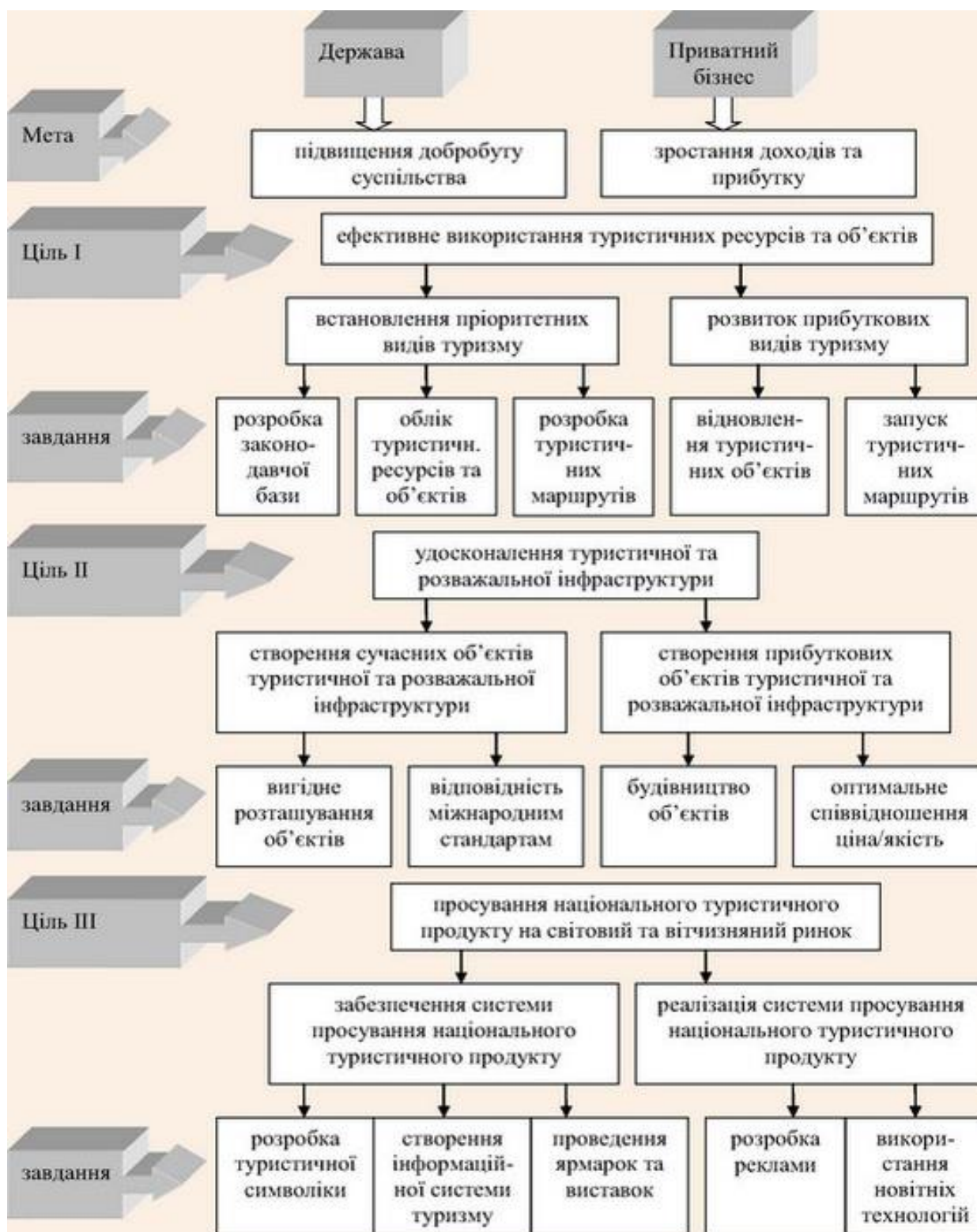

Рис. 1.4. Мета, цілі та завдання держави та приватного бізнесу в секторі туристичних послуг в умовах державно-приватного партнерства [33]

На сьогодні державне управління трансформується в публічне управління, тому скористаємось науковою працею В.В. Гуменюк. де автором

за результатами досліджень державно регулювання ринку курортно-рекреаційних послуг запропоновано схему організаційно-економічної структури публічно-приватного партнерства (рис.1.5).

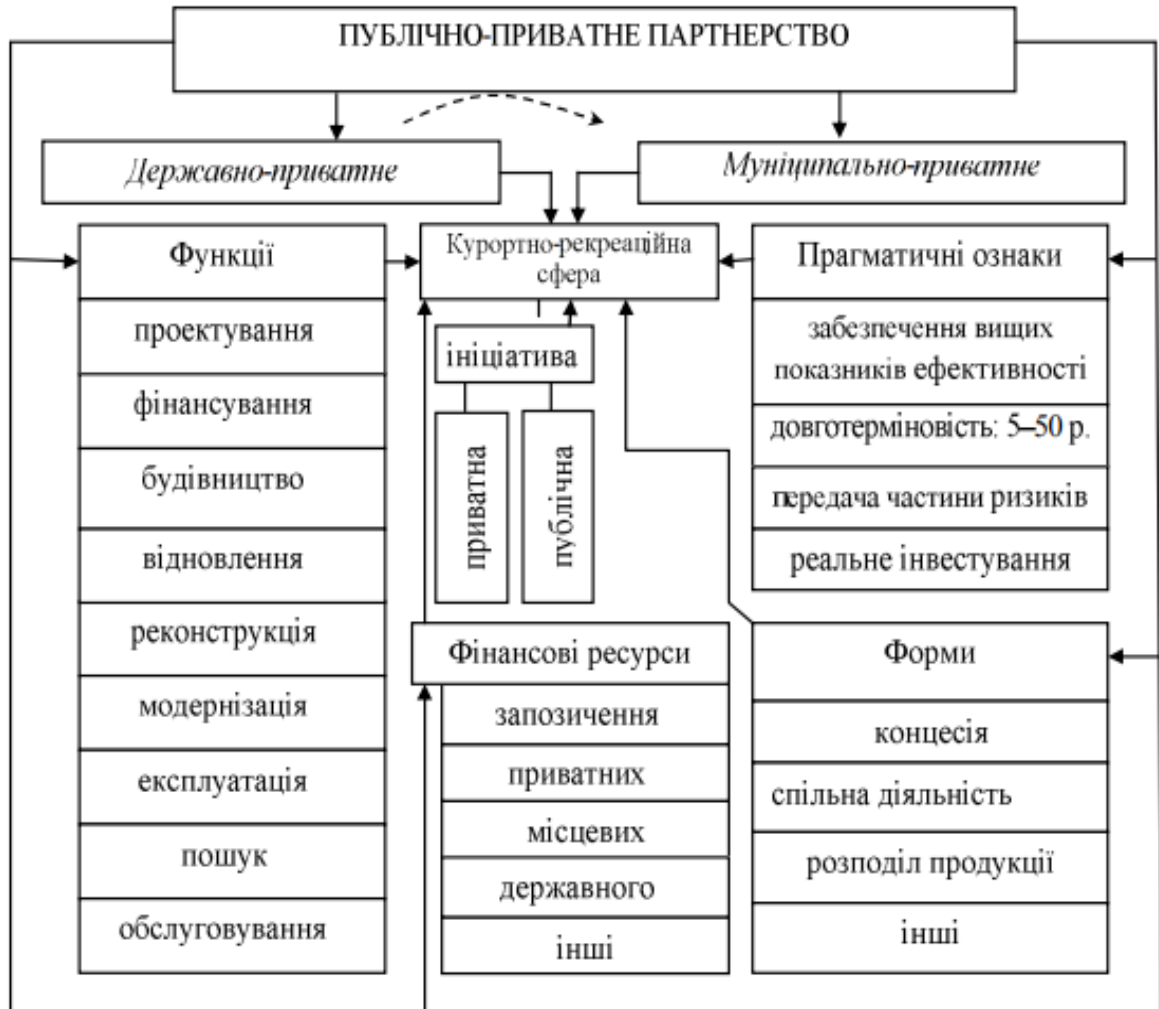

Рис. 1.5. Схема публічно-приватного партнерства в курортно-рекреаційній сфері [7, с.311]

На відміну від державно-приватного партнерство, публічно-приватне включає інститути місцевого самоврядування (громади), де важливу роль відіграють місцеві фінанси. Дану схему організаційно-економічної структури публічно-приватного партнерства можна використовувати у сфері туризму, особливо зараз, в умовах децентралізації влади.

Концепція державно-приватного партнерства являє собою форму «співпраці між державною владою та приватним сектором, а також між неурядовими організаціями, асоціаціями чи компаніями-підприємцями відповідно». У більшості країн світу «державно-приватне партнерство» вживається як форма співробітництва держави та інших господарюючих суб'єктів, де діяльність якої спрямоване на залучення приватних інвестицій (як власної країни, так й іноземних) на довгострокових умовах для фінансування та управління громадською інфраструктурою. Як стверджує науковець І.С.Біла [2], незалежно від національних особливостей країни, розвиток світового державно-приватного партнерства включає три основні етапи (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Етапи розвитку державно-приватного партнерства в світі [2, с.128]

Ступінь розвитку державно-приватного партнерства	Характерні особливості
I етап	<ul style="list-style-type: none"> – формування політичної основи ДПП; – виокремлення й уведення в обіг основних понять ДПП; – заснування ринку послуг ДПП; – виокремлення першочергових проєктів;
II етап	<ul style="list-style-type: none"> – створення структур ДПП; – формування нормативно-правової бази; – розвиток і розширення проєктів із включенням до їх складу нових об'єктів господарювання; – написання і публікація практичних методологічних посібників;
III етап	<ul style="list-style-type: none"> – моделі ДПП, уведені у використання, набули популярності; – ліквідовані правові недоліки держави, що заважали розвитку ДПП; – зростає обсяг контрактів на основі ДПП; – зростає обсяг інвестувань в інфраструктуру держави

На думку експертів, більшість країн знаходяться лише на першому етапі формування державно-приватного партнерства, в т.ч. Україна. Законодавче закріплення правового поля державно-приватного партнерства визначається Законом України «Про державно-приватне партнерство в Україні» № 2404-VI від 1 липня 2010 року, який встановлює правові, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні, врегульовує відносини, пов'язані з підготовкою, виконанням та припиненням договорів, що укладаються в рамках державно-приватного партнерства, встановлює гарантії додержання прав та законних інтересів сторін цих договорів. Так, відповідно до вищезгаданого Закону під державно-приватним партнерством прийнято розуміти співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому Законом України «Про державно-приватне партнерство в Україні» та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним спеціальним законодавством [53].

Таким чином, враховуючи те, що в економічно розвинених країнах все більше набуває активності застосування різних форм партнерства держави та приватного бізнесу для України використання державно-приватного партнерства шляхом оптимальної участі держави в регулюванні туристичного бізнесу є серйозним потенціалом для галузі туризму та національної економіки в цілому. Отже, в сучасних умовах розбудови вітчизняної економіки важливою складовою розвитку системи державного регулювання туристичної сфери України має стати тісна співпраця держави та приватного сектору.

Висновки до розділу 1

Туризм як об'єкт дослідження не охоплюється одним науковим напрямком і потребує застосування міждисциплінарного підходу. Туризм є об'єктом досліджень у таких науках як: економіка, історія, соціологія, психологія філософія, культурологія.

Дослідження існуючих теоретичних підходів до поняття «туризм», дозволяє зробити висновок про неоднозначність його трактування. Поняття «туризм» науковці трактують як: процес, сфера діяльності, явище, тимчасовий виїзд, вид економічної діяльності. Також туризм розглядається як складне, багатовимірне поняття; сукупністю відносин, зв'язків і явищ; видом рекреації, галуззю національної економіки. Основними функціями туризму є: рекреаційна, економічна, екологічна, культурна, виховна, інформаційна, інтеграційна, політична.

Слід зазначити, що погляди багатьох науковців збігаються в тому, що туризм слід розглядати як економічну систему. Вважаємо, що туризм є складною економічною системою, якою можна і потрібно управляти, використовуючи методи та принципи державного управління. Зважаючи на вагомість туризму для соціально-економічного розвитку країни виділяємо важливість державного управління відповідними процесами та його необхідність, що обґрунтовано специфікою самої галузі.

На сьогодні, проблематика державного регулювання вітчизняної туристичної галузі полягає у визначенні основних тенденцій розвитку туризму та його інтеграції у світовий туристичний ринок. Розкриваючи сутність поняття «державне регулювання» з'ясовано трактування даного поняття через систему заходів, які здійснюють органи державної влади у відповідній галузі економіки.

Державне регулювання сфери туризму науковцями розглядається як діяльність органів державної влади щодо впливу на сферу туризму з метою забезпечення її сталого розвитку, де основними функціями визнано

регулююча, виконавча та контролюючої. Концептуально державне регулювання сфери туризму здійснюється в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному, кожен з яких передбачає виконання низки завдань певними органами влади. Інструментом реалізації державної туристичної політики є механізм державного регулювання туристичною, як складна система впливу держави (органів влади).

Отже, для розвитку туризму без сумніву потрібне державне регулювання галузі, і одним із способів забезпечення сталого розвитку туристичної сфери тепер є залучення ресурсів приватного сектору на умовах державно-приватного партнерства. Узагальнюючи наукові підходи до трактування поняття державно-приватного партнерства, слід зазначити, що їх об'єднуючим елементом є співпраця державних інституцій та приватного сектора з метою задоволення суспільних потреб. Державно-приватне партнерство в туризмі виникає на підґрунті інституційної основи взаємовідносин держави і приватного сектора в розділенні власності державного і приватного секторів; розподілі функцій, прав, обов'язків і ризиків між державою і приватним сектором. Мотивами використання державно-приватного партнерства в сфері туризму є: необхідність у залучення фінансових ресурсів, розробці нової продукції/послуг, мобілізація ресурсів, розподіл ризиків між партнерами, скорочення строків впровадження нових розробок, обмін досвідом, підвищення привабливості туристичних напрямків. Головною метою держави в межах державно-приватного партнерства є зростання добробуту суспільства шляхом створення нових робочих місць та підвищення соціально-економічного розвитку населення

Таким чином, враховуючи те, що в економічно розвинених країнах все більше набуває активності застосування різних форм партнерства держави та приватного бізнесу для України використання державно-приватного партнерства є серйозним потенціалом для галузі туризму та національної

економіки в цілому. Отже, в сучасних умовах розбудови вітчизняної економіки важливою складовою розвитку системи державного регулювання туристичної сфери України має стати тісна співпраця держави та приватного сектору.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

2.1. Правове регулювання туристичної діяльності

Законодавча основа державного регулювання туристичної діяльності в Україні складається з Конституції України; кодексів: Господарського, Цивільного, Податкового; законів України «Про туризм» та «Про курорти», де визначаються базові правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку туризму та курортів. Засади нормативно-правового забезпечення функціонування національного ринку туристичних послуг, регулювання та управління розвитку туризму в Україні складають закони України, укази Президента, накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі, акти Кабінету Міністрів України, галузеві стандарти, міжнародні акти та інші нормативно-правові акти, які у своїй сукупності створюють умови для ефективної співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, місцевих органів, що здійснюють регулювання в галузі туризму та приватного сектору, а також розвитку туристичного бізнесу.

Слід зазначити, що нормативно-правова база щодо туризму за останні роки розширилася. На сьогодні, основні нормативно-правові документи пов'язані з туристичною галуззю можна класифікувати за їх правовим статусом та видом документа: закони України; укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів країни, накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державні національні стандарти. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні відбувається відповідно до законодавчих актів та документів, які розкриті у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні законодавчі акти, що регулюють туристичну діяльність

Вид законодавчого акту	Назва законодавчого акту
Закони України	Про туризм
	Про курорти
	Про ліцензування видів господарської діяльності
	Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців
	Про захист прав споживачів
	Про страхування
	Про електронні документи та електронний документообіг
Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України	Про схвалення розробленого Міністерством інфраструктури плану імплементації Директиви Ради ЄС від 13 червня 1990 р. 90/314/ЄЕС про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне» від 11.03.2015 р. № 200-р
	Про внесення змін до Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) та Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта» від 2.12. 2015 р. №997
	Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» від 11.11. 2015 р. №991
	Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16.03.2017 р. № 168-р
Накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі України	Про утворення Ради туристичних міст і регіонів» від 09.09.2016 р. № 204
	Про утворення робочої групи з питань знакування та маркування маршрутів активного туризму» від 14.07.2017 № 1022
	Про утворення робочої групи з питань статистики у сфері туризму та курортів» від 23.08.2017 р. № 1263
	Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року у 2017 році» від 30.06.2017 р. № 958
	Про затвердження інформаційних і технологічних карток адміністративних послуг, що надаються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у сфері туризму» від 19.02.2016 р. № 268
Державні національні стандарти	ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги»
	ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів»
	ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація заклади ресторанного господарства».

У Законі України «Про туризм» закріплено найбільш важливі законодавчі установлення щодо місця й ролі туризму в державі, принципів державного регулювання туризму, основні цілі, пріоритетні напрями й шляхи реалізації державної політики у сфері туризму. Відповідно до статті 6 закону реалізація державної політики у сфері туризму здійснюється шляхом:

- визначення і реалізації основних напрямів державної політики у сфері туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;
- визначення способу класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;
- спрямування бюджетних коштів на розробку та реалізацію програм розвитку туризму;
- визначення засад безпеки туризму;
- нормативного регулювання відносин у сфері туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування у сфері туризму, стандартизації й сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- встановлення системи статистичного обліку і звітності у сфері туристичного та курортно-рекреаційного комплексів;
- організації і здійсненні державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координація наукових досліджень та підготовка кадрів у галузі туризму;
- участі у розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму [52].

Формулюючи принципи державного регулювання туризму, вищезазначений Закон покладає на державу обов'язки сприяти туристичному бізнесу та створювати відповідні умови для його ефективного розвитку,

визначати напрями туристичної діяльності, формувати уявлення про Україну як країну з величезними потенційними туристичними можливостями, здійснювати підтримку і захист українських туристів, туристичних підприємств та їх об'єднань.

Закон України «Про курорти» визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні та спрямований на забезпечення використання з метою лікування і оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів, які є надбанням народу України, та їх охорони.

Відповідно до вітчизняного законодавства держава для реалізації своєї політики у сфері туризму застосовує різноманітні засоби та механізми регулювання господарської діяльності. Основними спеціальними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів туристичного підприємництва є:

- ліцензування; сертифікація і стандартизація у сфері туристичної діяльності;
- визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- обмеження щодо здійснення туроператорської та турагентської діяльності;
- надання податкових пільг тощо.

Серед наведених спеціальних засобів регулювання найбільш характерно розкриває специфіку туристичної діяльності ліцензування туроператорської діяльності (ст. 17 Закону України «Про туризм» [52] та ст. 9 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [49]).

Закон України «Про ліцензування» регулює суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері

ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності. Відповідно статті 7 закону туроператорська діяльність підлягає ліцензуванню. Ліцензіат зобов'язаний виконувати вимоги ліцензійних умов відповідного виду господарської діяльності, а здобувач ліцензії для її одержання - відповідати ліцензійним умовам.

У 2015 році Кабінетом Міністрів України затверджені Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності, які розроблені відповідно до Законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про туризм», «Про захист прав споживачів». Ці Ліцензійні умови визначають вичерпний перелік вимог, обов'язкових для виконання ліцензіатами, які провадять туроператорську діяльність, а саме: кадрові вимоги, організаційні та технологічні, а також вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії. Дія Ліцензійних умов поширюється на юридичних осіб незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, які провадять та які мають намір провадити туроператорську діяльність.

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців.

Закон України «Про захист прав споживачів» регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів.

Закон України «Про страхування» регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення

страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб.

Окремо слід виділити, нормативні акти, які регламентують діяльність суб'єктів туристичної галузі в електронному форматі. Відносини, пов'язані з електронним документообігом та використанням електронних документів, регулюються Конституцією України, Цивільним кодексом України, законами України «Про інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про державну таємницю», «Про телекомунікації», «Про обов'язковий примірник документів», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», а також законом «Про електронні документи та електронний документообіг», який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів.

Наприкінці 2018 року набрав чинності закон України «Про електронні довірчі послуги», який визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації. Прийняття даного закону унормувало електронні відносини не тільки в Україні а і на світовому ринку праці, що має пряме відношення до діяльності туроператорів.

Аналіз існуючої нормативно-правової бази дав змогу встановити факт необхідності подальшого розширення та поглиблення правової основи функціонування туризму. Глобалізаційні процеси вітчизняної економіки потребують гармонізації національного законодавства з європейським, орієнтацією власників готельних та туристичних підприємств на дотримання міжнародних стандартів, проведення сертифікації послуг українських туристичних підприємств відповідно до міжнародних стандартів ISO. Також державі на законодавчому рівні необхідно удосконалити умови ліцензування,

технологію стандартизації, сертифікації та статистики, візову стратегію України відносно іноземних держав.

2.2. Організаційна структура державного управління туризмом в Україні

Аналіз практичної сторони державного регулювання в галузі туризму неможливе без вивчення його організаційно площини, тому розглянемо організаційну структуру державного управління в туристичній галузі. Досліджуючи еволюційний розвиток органів влади, слід зазначити, що до 1993 року центральна державна структура у сфері туризму була відсутня. Протягом 15 років центральний орган державної влади у сфері туризму змінювався сім раз (таб.2.2).

Таблиця 2.2

Центральний орган державної влади у сфері туризму

Роки	Центральний орган державної влади у сфері туризму
1993-2000	Державний комітет України по туризму
2000-2001	Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму
2001-2002	Державний департамент туризму
2002-2006	Державна туристична адміністрація
2006-2010	Міністерство культури і туризму
2010-2014	Міністерство інфраструктури
2014-по т.ч	Міністерство економічного розвитку і торгівлі

З 2014 р. основним профільним органом, що регулює сферу туризму та курортів в Україні, є - Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Відповідно центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, є департамент туризму та курортів. Основними завданнями департаменту є:

- 1) розроблення пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері туризму та курортів;
- 2) реалізація основних пріоритетних напрямів державної політики у сфері туризму;

- 3) забезпечення розроблення та виконання програм розвитку туризму та курортів в Україні;
- 4) участь у межах повноважень, передбачених законом, у розробленні, укладанні та виконанні міжнародних договорів у сфері туристичної діяльності;
- 5) участь у представленні країни в міжнародних туристичних організаціях і на міжнародних заходах з туризму;
- 6) уживання заходів щодо розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- 7) організація обліку туристичних ресурсів України, забезпечення їх раціонального використання та охорони;
- 8) підготовка переліку посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційних вимог до них;
- 9) забезпечення створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів;
- 10) забезпечення встановлення порядку створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів;
- 11) участь у створенні та веденні Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;
- 12) забезпечення розгляду клопотання про оголошення природних територій курортними;
- 13) забезпечення розроблення порядку оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання;
- 14) участь у розробленні програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури;
- 15) забезпечення встановлення відповідних категорій об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо);

16) оформлення та видача свідоцтва про встановлення об'єктам туристичної інфраструктури відповідної категорії;

17) забезпечення створення та ведення реєстру свідоцтв про встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури;

18) забезпечення відповідно до законодавства ліцензування туроператорської діяльності;

19) забезпечення ведення Ліцензійного реєстру суб'єктів туроператорської діяльності [41].

На сьогодні складовими структури державного управління туризмом в Україні є комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму; Верховна Рада, міністерство економічного розвитку і торгівлі України (департамент туризму та курортів); державні області та міські адміністрації (Управління туризму та курортів) (рис.2.1).

Рис. 2.1. Структура державного управління туризмом в Україні

До повноважень Верховної Ради в галузі туризму відповідно Закону України «Про туризм» належать: визначення основних напрямів державної політики в галузі туризму; правових засад регулювання відносин у галузі туризму; обсягу фінансового забезпечення туристичної галузі в законі про Державний бюджет України. Верховна Рада України відповідно до Конституції України може брати до свого розгляду й інші питання, що стосуються туризму.

Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму здійснює законопроектну роботу, готує, попередньо розглядає питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України, та виконує контрольні функції у таких сферах відання: Предмети відання Комітету: державна політика у сфері оздоровлення та відпочинку дітей; демографічна політика; національно-патріотичне виховання дітей та молоді; державна молодіжна політика; фізична культура; спорт та спортивна діяльність; туризм і туристична діяльність; курорти та рекреаційна діяльність.

У складі міністерства економічного розвитку і торгівлі виділено самостійний структурний підрозділ апарату – департамент туризму та курортів, який забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, а також:

- організує та забезпечує реалізацію державної політики в галузі туризму, виконання цього Закону та інших нормативно-правових актів;

- бере участь у підготовці проектів нормативно-правових актів у галузі туризму, у межах своєї компетенції розробляє і затверджує нормативно-правові акти, узагальнює практику застосування законодавства в галузі туризму, курортно-рекреаційної сфери, вносить пропозиції щодо його удосконалення;

- забезпечує реалізацію програм розвитку туризму в Україні;

- організує облік туристичних ресурсів України, забезпечує їх раціональне використання та охорону;
- організує здійснення контролю за якістю наданих туристичних послуг;
- реалізує державну інвестиційну політику в галузі туризму та курортно-рекреаційній сфері;
- бере участь у розробці програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури;
- бере участь у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів, визначенні пріоритетних напрямів наукових досліджень у галузі туризму та проведенні науково-дослідних робіт у цій галузі;
- проводить дослідження туристичного ринку, готує і поширює інформацію про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави;
- у межах своєї компетенції розробляє, укладає і виконує міжнародні договори в галузі туристичної діяльності, представляє країну у міжнародних туристських організаціях і на міжнародних заходах щодо туризму;
- вживає заходів щодо розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- сприяє координації діяльності органів виконавчої влади, суб'єктів підприємницької діяльності, їх об'єднань, що здійснюють діяльність у галузі туризму;
- надає суб'єктам туристичної діяльності методичну, консультативну та іншу допомогу;
- пропонує для спільного використання юридичними особами та громадянами-підприємцями, які надають туристичні послуги, знаки для товарів і послуг;

– поширює соціальну рекламу в галузі туризму;
 – для забезпечення реалізації своїх повноважень, узгодження та врахування інтересів суб'єктів туристичної діяльності утворює координаційно-дорадчий орган.

До складу департаменту входять :

- відділ координації та контролю туристичної діяльності;
- відділ маркетингу у міжнародній діяльності;
- відділ економічної аналітики, статистики, стандартизації та науки;
- відділ розвитку туристичних дестинацій та курортів.

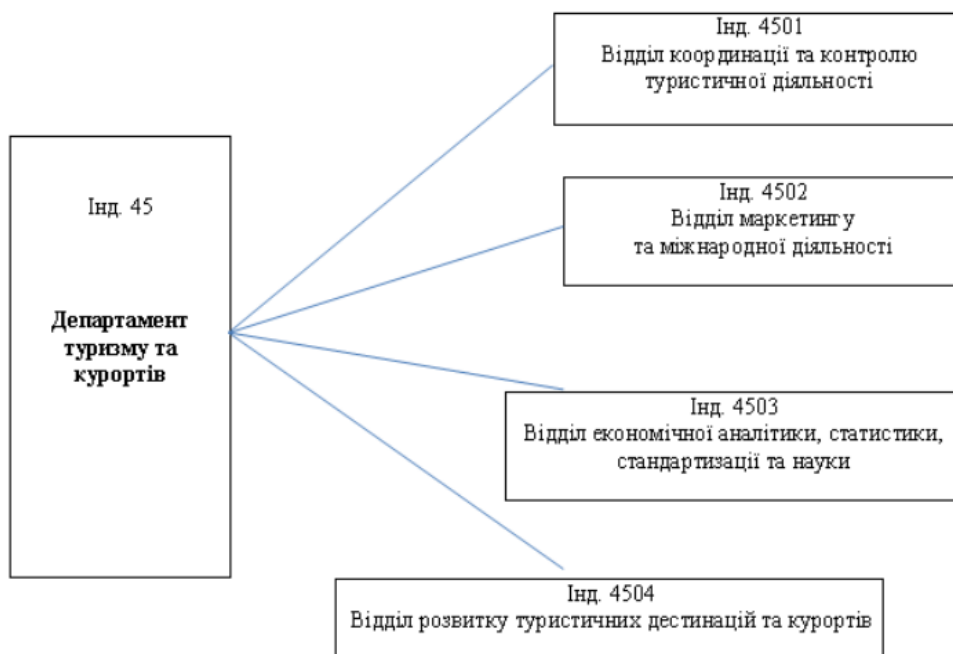

Рис.2.2. Структура департаменту туризму та курортів
 станом на 01.07.19 [41]

В структурі міністерства економічного розвитку і торгівлі у 2016 році було створено наукову раду з туризму та курортів та раду туристичних міст і регіонів. Наукова рада була організована з метою розгляду наукових рекомендацій та проведення консультацій з формування та реалізації державної політики у сфері туризму та курортів, визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень у сфері туризму, організації наукових

досліджень та проведення науково-дослідних робіт у цій сфері. Завдяки продуктивній роботі Наукової ради у 2016 році: прийнято Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року у 2017 році; прийнято 11 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами; активізована робота з розроблення стандартів вищої освіти за спеціальностями «Туризм», «Готельно-ресторанна справа» та інших, за якими здійснюється підготовка фахівців для сфери туризму.

Для забезпечення реалізації повноважень у сфері туризму та курортів регіонів організовано раду туристичних міст і регіонів, яка є постійно діючим консультативно-дорадчим органом міністерства і основними завданнями її є підготовка пропозицій і рекомендацій щодо:

- формування та підвищення ефективності державної політики у сфері туризму та курортів, її реалізації на регіональному та місцевому рівнях;
- визначення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у сфері туризму та курортів, і шляхів їх вирішення;
- покращення координації діяльності місцевих органів виконавчої влади;
- розробки та впровадження ефективної моделі управління сферою туризму та курортів на регіональному рівні;
- удосконалення чинної нормативно-правової бази у сфері туризму та курортів, імплементації законодавства ЄС, гармонізації з міжнародними стандартами тощо;
- механізмів взаємодії центральних органів виконавчої влади з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, підприємствами, науковими та освітніми установами сфери туризму та курортів;

– формування конкурентоспроможних національного, регіонального та місцевого туристичних продуктів, їх просування на внутрішньому та міжнародному ринках.

Окрім цих дорадчих органів, при міністерстві працює робоча група з питань знакування та маркування маршрутів активного туризму, яка є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним з метою вивчення питань щодо знакування та маркування маршрутів активного туризму. Основними завданнями робочої групи є:

- надання пропозицій щодо створення та моніторингу мережі маршрутів активного туризму;
- розроблення рекомендацій щодо організації і проведення робіт із знакування та маркування маршрутів активного туризму (далі – маркування);
- розгляд пропозицій щодо маркування на території України, з урахуванням погоджень із заінтересованими органами та установами;
- опрацювання рекомендацій щодо правил та порядку розміщення знаків, з урахуванням специфіки регіону та визначеного маршруту;
- аналіз та оброблення інформації про стан проведення маркування в регіонах.

Щодо регіонального організаційного аспекту, то реалізацію державної політики у галузі туризму, сфері курортів та рекреації регіону здійснюють відповідні підрозділи в структурі обласних державних адміністрацій. Основними завданнями управління (відділів) туризму та курортів державних обласних та міських адміністрацій є: 1) організація виконання законодавства України у сфері туризму, курортів та рекреації, здійснення контролю за його реалізацією; 2) здійснення виконавчих та організаційно-розпорядчих функцій щодо організації і розвитку сфери туризму та курортів; 3) утвердження позитивного іміджу та популяризація регіону як туристичної дестинації на території України та за її межами.

Таким чином, систему органів державної влади, що здійснюють регулювання у сфері туризму, становить насамперед діяльність органів державної влади загальної компетенції відповідно до визначених Конституцією України повноважень з цих питань (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні й місцеві органи виконавчої влади та інші органи в межах їх компетенції), та спеціальної компетенції (центральный орган виконавчої влади в галузі туризму, структурні підрозділи з питань туризму в складі обласних та міських державних адміністрацій).

2.3. Макроекономічний аналіз галузі туризму

Вітчизняна туристична галузь є перспективною галуззю економіки країни. До того ж, туризм відіграє суттєву роль у стимулюванні економічного розвитку не тільки туристичної галузі, а також суміжних галузей економіки: транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і туристичного призначення.

На сьогодні, Україна значно відстає від економічно розвинених держав у сфері туризму (внесок прямих надходжень від туризму у виробництво національного валовому внутрішньому продукті за останні роки складає близько 2%). За даними Міжнародної туристичної організації цей показник становить від 9% та до 30%, а в деяких країнах – більше 50%. Слід зазначити, що в Україні за деякі роки має місце негативна динаміка надходжень від туризму. При цьому, Україна посідає одне з провідних місць в Європі за кількістю об'єктів історико-культурної спадщини, які викликають значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів. Також фактором розвитку туризму виступає наявність значного природно-ресурсного потенціалу..

Даний розділ присвячений дослідженню результатів діяльності вітчизняної галузі туризму. Інформаційними джерелами цих досліджень є офіційні матеріали органів статистики України та аналітична інформація департаменту туризму та курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Згідно з Ліцензійним реєстром суб'єктів туроператорської діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, станом на 01.01.2019 видано 2 737 ліцензій підприємствам, що здійснюють туристичну діяльність. З них, за видами туризму: внутрішній, в'їзний та виїзний – 2 262 ліцензії; внутрішній та в'їзний – 391 ліцензія; виїзний та в'їзний – 9 ліцензій; виїзний та внутрішній – 6 ліцензій; внутрішній – 4 ліцензії; виїзний – 57 ліцензій; в'їзний – 8 ліцензій [41].

За період 2012-2017 р.р. на ринку туристичних послуг в загальній кількості суб'єктів туристичної діяльності понад 70% становлять турагенти; 15-17 %, – туроператори, 5-8% – суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність. Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні за останні шість років представлена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Суб'єкти туристичної діяльності, Україна

	Суб'єкти туристичної діяльності (усього), ¹ одиниць	У тому числі		
		туроператори	турагенти	Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
2012	5346	892	4002	452
2013	5711	945	4289	477
2014	3885	667	3069	149
2015	3181	500	2547	135
2016	3506	552	2803	151
2017	3469	498	2802	169

Складено автором за даними [61-66]

Максимальна кількість суб'єктів туристичної діяльності була присутня у 2013 році (5711), а починаючи з 2014 року відбувалося скорочення їх чисельності. Найменше суб'єктів, які займалися туристичною діяльністю було у 2015 році (3181), а вже у 2016 році відбулося їх збільшення на 10%. Аналогічна ситуація з туроператорами та турагентами. Слід відмітити значне скорочення кількості суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність у 2017 році в порівнянні 2012 роком – понад 60%. На нашу думку, це можна пояснити активним впровадження сучасних інноваційних технологій, які успішно використовуються в екскурсійній практиці. Щодо зменшення кількості суб'єктів у 2014-2015 роках, то таке явище пояснюється економічною кризою та початком військових дій в країні. Більше половини всіх туроператорів зареєстровані у м. Києві. У 2017 році це 313, що складає понад 60% від загальної кількості туроператорів (498). У Львівській області зареєстровано 63 туроператори і це 13% всіх туроператорів країни. Щодо турагентів, то найбільше їх працює у: Києві – 590 (21%), Дніпропетровській області – 313 (11%), Харківській області – 252 (9%), Одеській області – 220 (8%).

Кількість туристів, обслугованих суб'єктами господарювання вітчизняної туристичної галузі коливається від 2019576 у 2015 році до 2799552 осіб у 2017 році з присутньою позитивною динамікою протягом останніх двох років (таб.2.4).

Таблиця 2.4

Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності,

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності Україна, осіб	У тому числі	
		туроператорами	турагентами
2012	3000696	2067336	933360
2013	3454316	2376545	1077771
2014	2425089	1644391	780698
2015	2019576	1151125	868451
2016	2549606	1767801	781805
2017	2799552	1923329	876223

Складено автором за даними [61-66]

Найбільше туристів було зафіксовано у 2013 році (3454316), серед них близько 70% туристів обслуговували туроператори (2376545); найменше туристів – 2015 рік (2019576). Динаміка чисельності туристів, обслугованих туроператорами та турагентами представлена у рисунку 2.3.

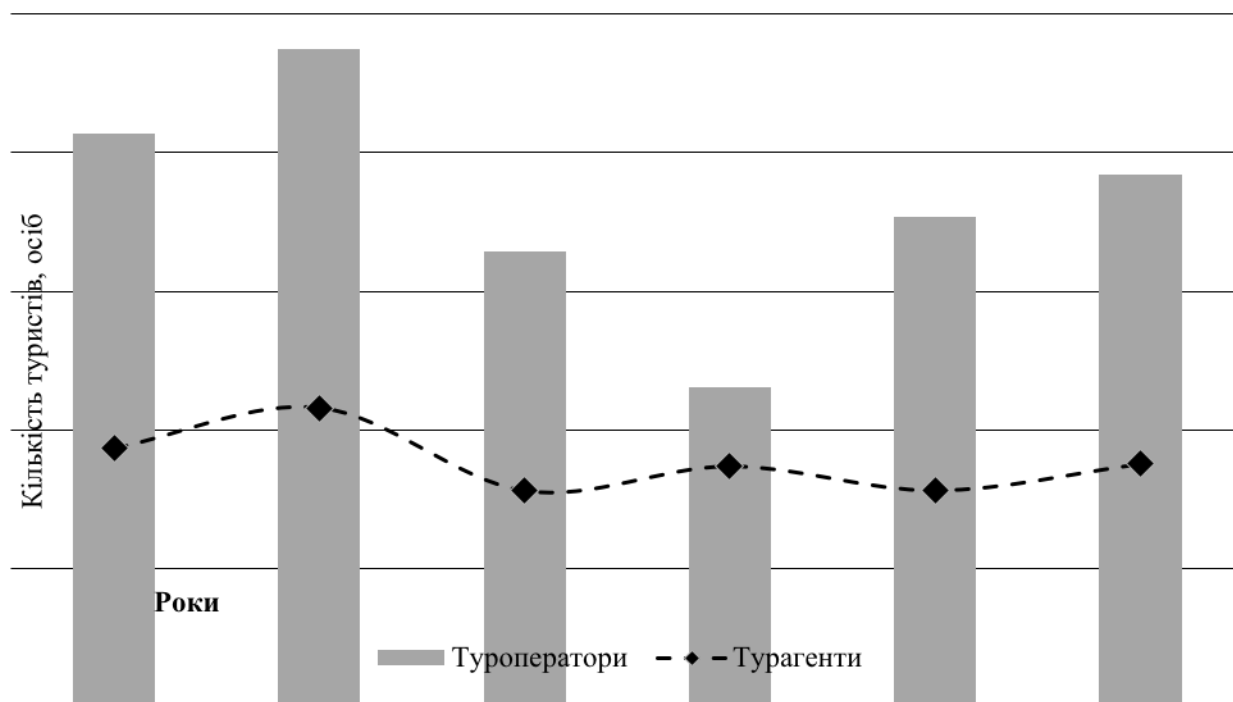

Рис. 2.3. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами за 2012-2017 роки

Протягом 2016-2017 років спостерігається збільшення кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, що є позитивним для вітчизняної галузі туризму. Лідерами щодо кількості туристів, які отримали послуги туроператорів та турагентів по країні за 2017 рік були: м. Київ – понад 70% загальної кількості туристів, Львівська обл. – 6,1%, Івано-Франківська – 2,6%, Дніпропетровська – 1,8%.

Узагальнена інформація про діяльність суб'єктів сфери туризму представлена в таблиці 2.5. Протягом 2015-2017 років присутні незначні

коливання кількості суб'єктів сфери туризму, як туроператорів так і турагентів. За ці три роки присутнє збільшення кількості туристів, які отримали туристичні послуги від туроператорів та турагентів на 10% у 2017 році і на 20% у 2016 році у порівнянні з минулими роками.

Таблиця 2.5

Діяльність суб'єктів сфери туризму протягом 2015-2017 років

	2015	2016	2017
Кількість туроператорів, од.	500	552	498
Кількість тур агентів, од.	2547	2803	2802
Кількість суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи та фізичні особи-підприємці), од.	3182	3506	3469
Кількість туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами, од.	2019576	2549606	2806426
Кількість туристів, обслугованих туроператорами, од.	1151125	1767801	1956060
Кількість туристів, обслугованих тур агентами, од.	868451	781805	850366

Складено автором за даними [64-66].

Збільшення доходів від туристичного бізнесу у великій мірі залежить від кількості туристів і в першу чергу іноземних туристів. Незважаючи на нестабільну ситуацію на території України, за останні роки спостерігаються певні позитивні тенденції щодо збільшення кількості в'їзних та виїзних туристів. Щодо в'їзного туризму, аналізуючи туристичні потоки протягом 2015 – 2018 років слід зазначити тенденцію до зростання, хоча за результатами 2018 року показник в'їзного туризму залишився фактично на рівні 2017 року (таб.2.6).

Незначна позитивна динаміка іноземних туристів, які відвідали Україні підтверджує інтерес до нашої країни, але наявність негативних чинників погано відображається на результатах діяльності галузі. Першочерговим є фактор ситуації в країні, і немаловажною причиною є відсутність інформації, про Україну, як туристичну країну із значним історико-культурним та природно-ресурсним потенціалом. На нашу думку, найважливішою проблемою для держави і регіонів, є те, що про Україну та її туристично-рекреаційний потенціал мало відомо закордонним споживачам.

Таблиця 2.6

Інформація щодо кількості іноземних громадян, що приїхали до України, тис. осіб

Квартали	Роки			
	2015	2016	2017	2018
1	2 864,8	2 427,3	2 631,5	2 547,7
2	3 214,0	3 392,7	3 697,1	3 673,4
3	3 733,2	4 559,5	4 769,5	4 935,7
4	3 074,2	3 226,3	3 323,1	3 050,1
Всього	12 886,2	13 605,9	14 421,2	14 207,0
Темпи зростання	-	+719,7	+815,3	-214,2

Складено автором за даними [41]

Найбільше кількість іноземних громадян, які відвідали Україну була з прикордонних країн, а саме: Молдови, Білорусії, Росії, Польщі, Угорщини, Румунії, Словаччини. Враховуючи те, що громадяни цих прикордонних країн за кількістю відвідувань України, складають 83% загальної кількості всіх іноземців, що в'їхали до України, коливання показників туристичних потоків в основному залежить саме від цих країн.

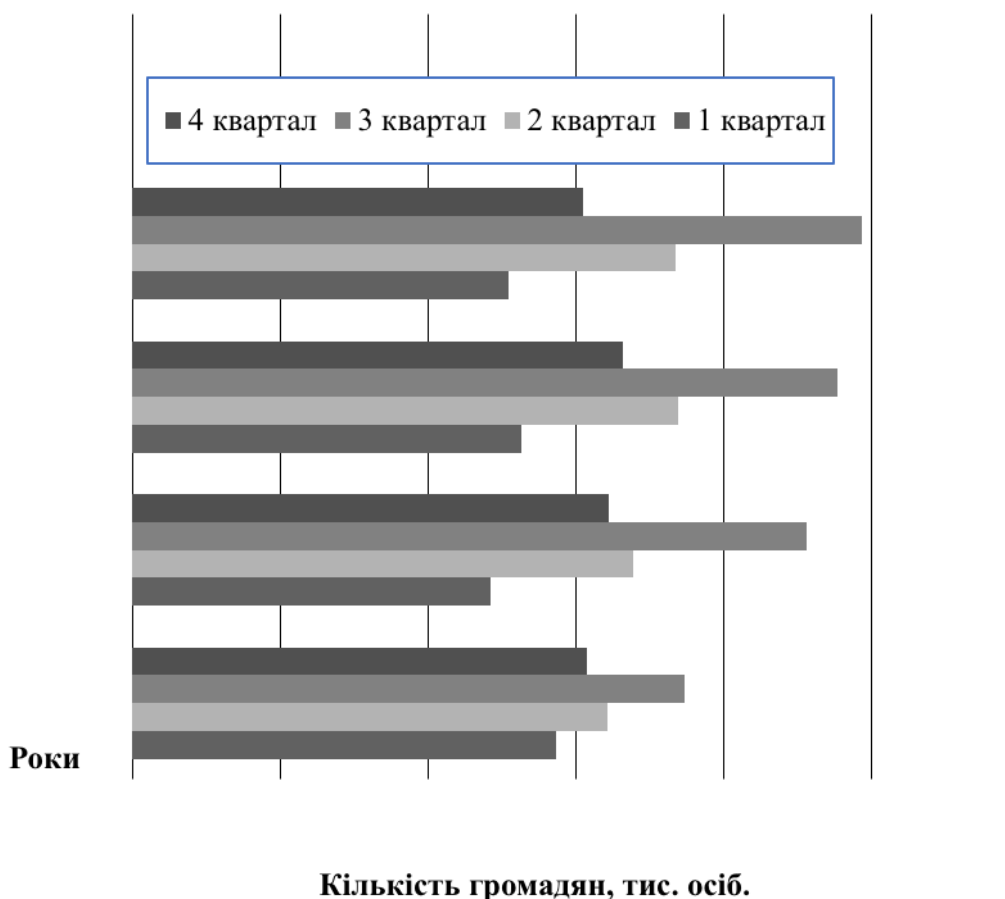

Рис.2.4. Кількість іноземних громадян, що приїхали до України за 2015-2018 роки

Серед кількість іноземних громадян, що приїхали до України протягом 2018 року найбільше туристів в'їхало з Молдови (31%), Білорусії (17%), Росії (10%) та Польщі (9%). Відвідування України за 2018 рік громадянами прикордонних країн зменшилося з: Словаччини – 14,3%, Угорщини – 13,6%, Польщі – 4,1%, Молдови на 2,5%. В той же час не прикордонних зросло: Великобританії на 47,3 %, Китаю на 38,8 %, Литви на 23,4 %, Ізраїлю на 21,7 %, США на 19,7 %, Чехії на 16,0 %, Італії на 15,4 %, Німеччини на 13,3 %, Франції на 9,2 %, Болгарії на 7,9 %

Продовжуючи аналіз галузі туризму використаємо інформацію органів статистики щодо виїзного туризму. Згідно офіційних статистичних даних протягом 2015-2018 років виїзний вітчизняний туристичний потік зберігає

тенденцію подібну до в'їзного, тобто спад у I та зростання у III кварталі, у літній період. За підсумками 2018 року приріст в'їзного потоку українських туристів порівняно з 2017 роком становить 5,2% (2017 р. – 7,2%, 2016 р. – 6,5%). Поквартальна інформація щодо кількості українських громадян, що виїхали до інших країн за 2015-2018 роки представлена в таблиці 2.7.

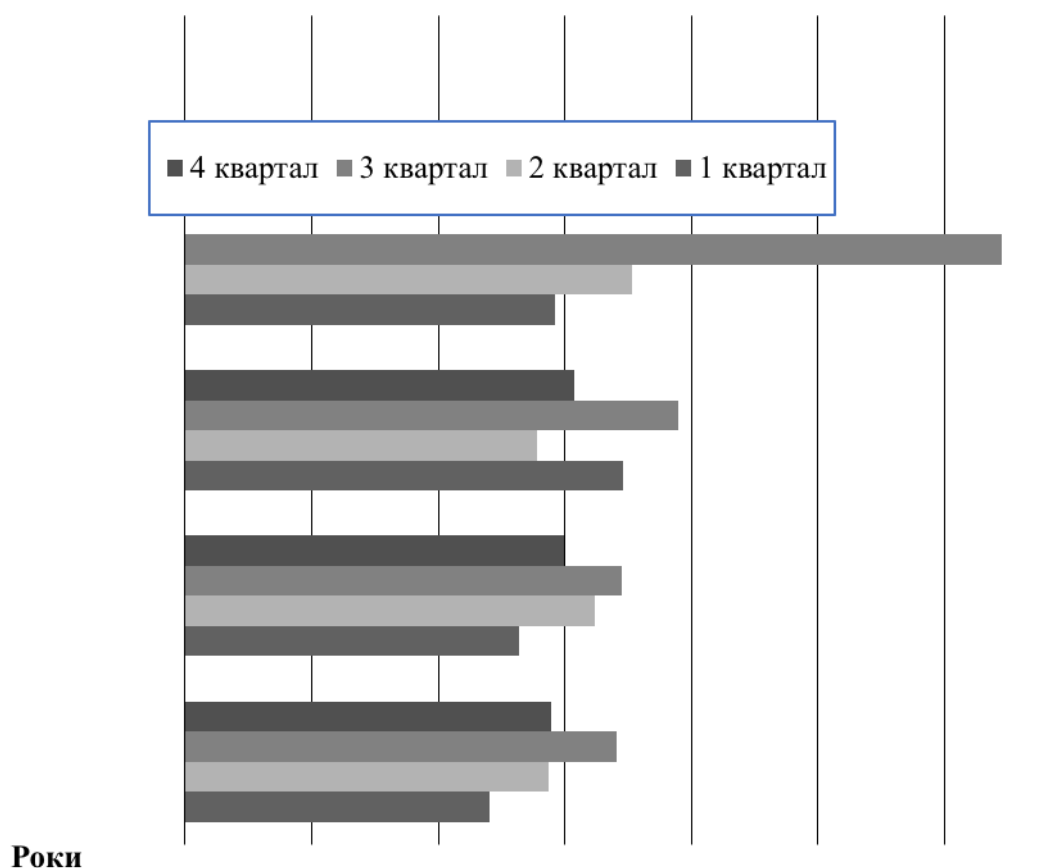
Таблиця 2.7

**Інформація щодо кількості українських громадян,
що виїхали до інших країн, осіб**

Квартали	Роки			
	2015	2016	2017	2018
1	4 811 339	5 283 386	6 916 604	5 844 486
2	5 741 194	6 484 911	5 570 691	7 055 292
3	6 824 834	6 904 101	7 790 874	12 899 778
4	5 793 884	5 995 835	6 159 244	6 695 098
Всього	23 171 251	24 668 233	26 437 413	27 812 158
Темпи зростання	-	+1496982	+1769180	+1374745

Складено автором за даними [41]

Серед країн, які найчастіше відвідували громадяни України це прикордонні країни: Польща, Росія, Угорщина, Молдова, Білорусь, Румунія, Словаччина. У 2018 році частка кількості українських громадян, подорожуючих за кордон до прикордонних країн складає близько 81,3% в'їзного туристичного потоку, із зменшенням відвідувань Росії на 4,9 та Молдови 0,9%. Присутня значна позитивна динаміка у відвідування українців Білорусії та Румунії – збільшення на 18%,. Відбулось досить велике збільшення кількості подорожей до не прикордонних країн Італії (+65,5%), , Німеччини (55,1%), Єгипту (+54,3%), Кіпру (43,2%).

Кількість українських громадян, тис. осіб.

Рис. 2.5. Кількість українських громадян, що виїхали до інших країн за 2015-2018 роки, тис. осіб

Починаючи з 2016 року можна з упевненістю назвати початком розвитку туризму в Україні: туристичний потік стрімко зріс, а кількість реалізованих путівок значно збільшилася. Серед українських туристів найбільш затребувані напрямки це Туреччина і Єгипет, де у літню пору майже 60% відпочиває в Турції, а в зимку – 80% подорожують до Єгипту.

Для порівняльного аналізу та з'ясування динаміки туристичних потоків розглянемо біль ширший період дослідження: 2010-2018 роки. Інформація щодо кількості виїзних туристів та іноземних туристів за даний період представлена в таблиці 2.8 та рисунку 2.6.

**Інформація щодо кількості виїзних туристів та іноземних туристів
за 2010-2018 роки**

	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількості виїзних туристів, (млн.осіб)	17,2	19,8	21,4	23,8	22,4	23, 2	24, 7	26, 4	27, 8
Кількість іноземних туристів (млн.осіб)	23,5	23,9	24,6	25,7	13,0	12,9	13,6	14,4	14,2

Складено автором за даними [41]

На сьогодні, порівняно з рівнем виїзного туризму, спостерігаються невтішні тенденції щодо кількості в'їзних туристів (рис.2.6). До 2014 року було зростання кількості туристів, як в'їзних так і виїзних. Значне зменшення кількості іноземних туристів відбулося у 2014 році, це майже в 2 рази, а починаючи з 2016 року кількість відвідувачів України поступово збільшується, але це лише половина максимальної кількості, яка була відмічена у 2013 році.

Починаючи з 2016 року за даними Адміністрації Державної прикордонної служби, до України в'їхали 13,6 млн. іноземців, що на 5,6% більше, ніж у 2015 році; у 2017 році (14,4 млн.осіб) – на 5,8% більше. У 2018 році кількість іноземних туристів трохи зменшилась – на 1,3% у порівнянні з попереднім роком. Загалом, починаючи з 2016 року з'явилась незначна позитивна динаміка щодо іноземців, які відвідували Україну. Слід відзначити, що найчастіше громадяни України відвідують прикордонні країни: Польщу, Росію, Угорщину, Молдову, Білорусь, Румунію, Словаччину, де присутня позитивна динаміка кількості українських туристів, окрім Росії. Щодо інших країн (не прикордонних), за 2018 рік у порівнянні з 2017 роком то слід виділити збільшення кількості українських громадян зростання до Італії 94%, Іспанія на 50%, Єгипту на 43,7%, Франції на 15 %.

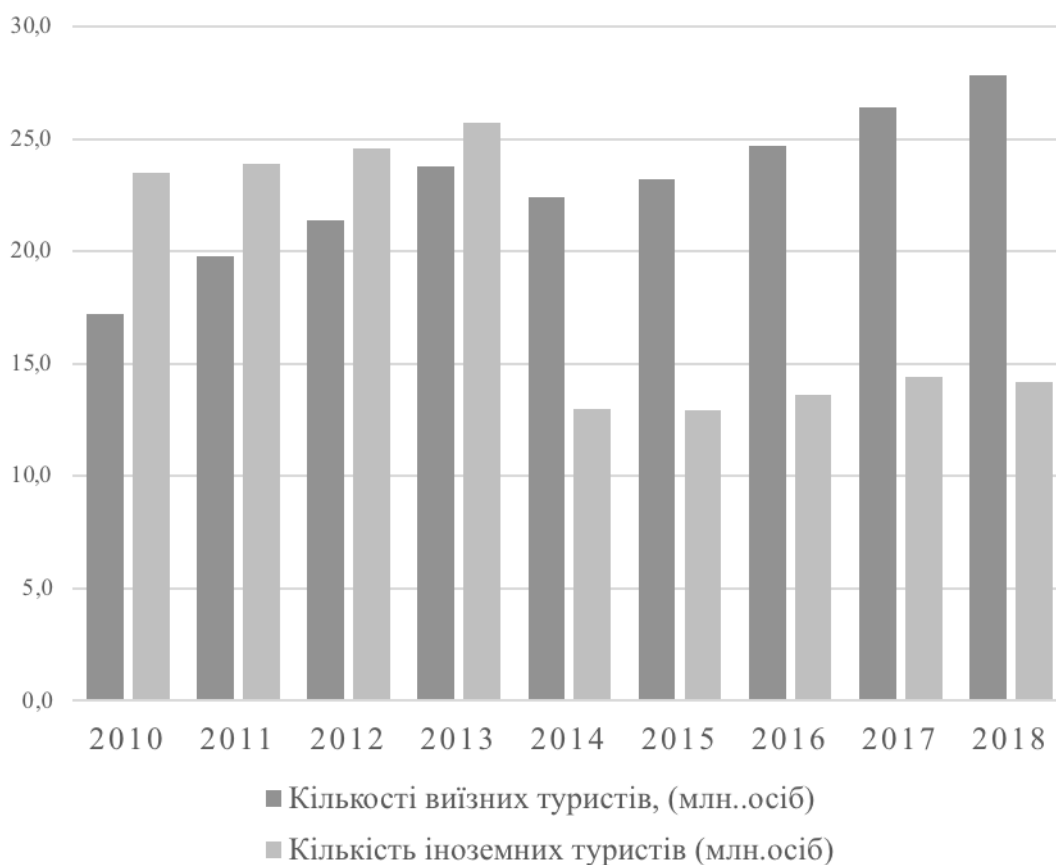

Рис.2.6. В'їзд іноземців в Україну та виїзд українців за кордон за 2010-2018 роки

Відвідування України іноземними туристами першочергово залежить від її конкурентоспроможності в туризмі. За даними звіту про конкурентоспроможність в туризмі в 2017 році, Україна займає 88-е місце з 136 в рейтингу привабливості країн для туристів за версією експертів Всесвітнього економічного форуму в Давосі. На позицію в цього рейтингу впливають такі фактори як наявність збройних конфліктів на території держави, рівень злочинності і терористична загроза, що присутні на сьогодні в Україні. Також враховується питання екології, інвестицій, рівень розвитку туристичної інфраструктури тощо.

Незважаючи на існуючі труднощі, ситуація в українському туризмі поступово змінюється на краще. Прийнята у 2017 році Стратегія розвитку сфери туризму і курортів України на період до 2022 року спрямована на

формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму, перетворення її на високорентабельну та конкурентоспроможну галузь. Це в свою чергу забезпечить прискорення соціально-економічного розвитку держави, сприятиме підвищенню якості життя населення, розвитку суспільства, популяризації України у світі.

Таким чином, в Україні інтерес до подорожей швидко росте після кризи 2014 року і однією із сприятливих умов для розвитку туризму в Україні стало прийняття безвіза з країнами ЄС. Присутній спад туристичних потоків у деякі роки в середині країни та за кордоном відбулось в першу чергу із-за політичної нестабільності та військового конфлікту в Україні, а також зниження доходів населення, погіршення соціально-економічного положення.

Вітчизняна галузь туризму важлива для розвитку країни і одним з найвагоміших показників значимості туристичної діяльності для розвитку національної економіки є її частка у валовому внутрішньому продукті, яка забезпечується платежами в бюджет. Позитивним моментом для збагачення бюджету України було запровадження у 2010 році в дію туристичного збору, завдяки якому держава отримує збільшення дохідної частини місцевих бюджетів (таб.2.9). Також поступають надходження до зведеного бюджету від діяльності суб'єктів туристичної діяльності.

Таблиця 2.9

**Надходження до бюджетів від суб'єктів туристичної діяльності
за 2015-2018 роки**

Показники	2015	2016	2017	2018
Надходження до місцевих бюджетів коштів від сплати туристичного збору, млн. грн.	37,1	54,1	70,2	90,7
Надходження до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності, млрд. грн.	1,7	2,2	3,5	4,2

Складено автором за даними [41]

Обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2018 році склав 90,7 млн. грн., що на 29,2% більше, ніж у 2017 році. При цьому у 2017 році у порівнянні з 2016 роком приріст сплати туристичного збору склав 30%. Найбільше надходжень від сплати туристичного збору у 2018 році забезпечили такі регіони як: м. Київ – 33,0 млн. грн. (36,4% від загальної суми туристичного збору); Львівська обл. – 13,4 млн. грн. (14,8%); Одеська обл. – 11,6 млн. грн. (12,7%); Закарпатська обл. – 3,8 млн. грн.. (4,2%); Івано-Франківська обл. – 3,7 млн. грн. (4,1%).

Надходження до зведеного бюджету від суб'єктів туристичної діяльності за 2016 рік становлять – 2 246 257,7 тис. грн., що на 30% більше 2015 року. У 2017 році – зростання обсягів надходжень на 50% , у 2018 році – на 20%. Таким чином, протягом останніх років надходження від діяльності суб'єктів туристичної діяльності до зведеного бюджету зростають.

Спостерігається позитивна динаміка щодо сплати податкових платежів до бюджету України підприємствами, що здійснюють туристичну діяльність (таб.2.10). У 2018 році сума податкових платежів від юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які здійснюють туристичну діяльність, склала 4 222,2 млн. грн., що на 20,7% більше, ніж у 2017 році. При цьому обсяг платежів від юридичних осіб збільшився на 19,2%, а від фізичних осіб-підприємців – на 38,1%.

Таблиця 2.10

**Податкові платежі суб'єктів туристичної діяльності до бюджету
України, млн. грн.**

Суб'єкти туристичної діяльності	Роки		
	2016	2017	2018
Юридичні особи	2 320,3	3 225,7	3 845,1
Фізичні особи - підприємці	175,9	273,1	377,1
Всього	2 496,2	3 498,8	4 222,2
Темпи зростання податкових платежів суб'єктів туристичної діяльності	-	+1002,2 (40%)	+723,4 (21%)

Складено автором за даними [41]

Найбільше зростання суми сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності туристичної сфери у 2018 році у порівнянні з 2017 роком відбулось: у Закарпатській (на 33,2%), Львівській (на 27,4%), Полтавській (на 26,0%), м. Київ (на 24,5%), Волинській (на 24,4%), та Кіровоградській (на 23,7%) областях.

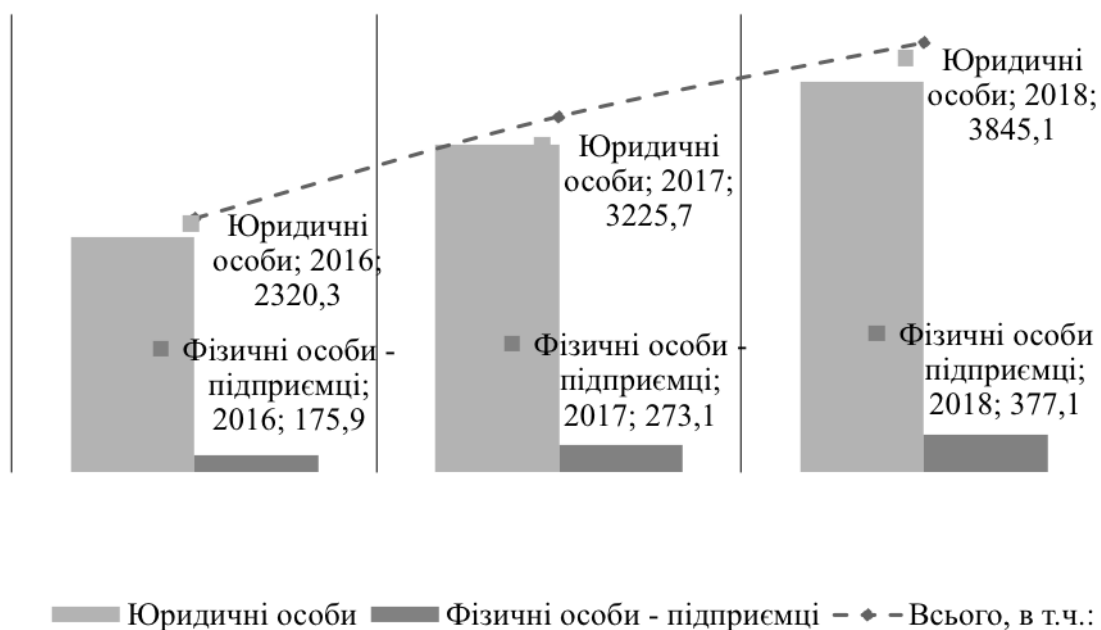

Рис. 2.7. Стан розрахунків з бюджетом України суб'єктів туристичної діяльності, млн. грн.

Серед регіонів України, за найбільшими обсягами надходжень від сплати податків суб'єктами туристичної діяльності у 2018 році слід виділити: м. Київ – 1 363,8 млн. грн. (32,3 % від загальної суми); Львівська обл. – 447,4 млн. грн. (10,6 %); Одеська обл. – 287,6 млн. грн. (6,8 %); Дніпропетровська обл. – 235,2 млн. грн. (5,6 %); Харківська обл. – 195,4 млн. гривень (4,6 %).

Отже за останні три роки в сфері туризму відбуваються позитивні зміни, а саме: 1) надходження до місцевих бюджетів коштів від сплати

туристичного збору зростають в середньому на 30% щорічно; 2) надходження до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності збільшуються щорічно в межах 20-40% за відповідні періоди; 3) присутня щорічна позитивна динаміка у розрахунках суб'єктів туристичної діяльності з Державним бюджетом. Ці факти дають дозволяють констатувати той факт, що галузь є ефективною складовою економіки країни з позитивною динамікою надходжень до бюджетів усіх рівнів.

В умовах ринкових умовах трансформації вітчизняної економіки туризм потребує залучення значних обсягів фінансових ресурсів, в т.ч. бюджетних. Скористаємось дослідження провідних вітчизняних економістів, які розкрили структура державного бюджетного фінансування туристичної сфери України в 2013–2017 роки (таб. 2.11).

Таблиця 2.11

Структура державного бюджетного фінансування туристичної сфери України в 2013–2017 роки [8, с.68]

Роки	Загальний фонд (тис. грн.)		
	Всього	Видатки споживання	Видатки розвитку
2013	6370,9	6370,9	-
2014	3544,8	3544,8	-
2015	960,2	960,2	-
2016	-	-	-
2017	30 486,0	30 486,0	2600,0

Згідно даних таблиці, слід зазначити, що з 2013 по 2016 рік відбувається поступове зменшення державного фінансування туристичної сфери України. Так, у 2013 році сума бюджетних видатків порівняно з 2014 роком була більшою на 2826,1 тис. грн., а з 2015 роком – відповідно на 5410,7 тис. грн.

Проведений аналіз видаткової частини державних бюджетів України за 2013–2017 рр. дає підстави стверджувати, що державне фінансування та

підтримка туристичної сфери в цей період були досить нестабільними або взагалі відсутніми. У 2015 році кошти у розмірі 960,2 тис. грн. були виділені на утримання Державного агентства України з туризму та курортів, яке у 2015 році було ліквідовано, а його функції перешли до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Слід зазначити, що протягом 2013–2017 рр. державне фінансування туристичної сфери України здійснювалося на отримання керівництва і управління у сфері туризму та курортів, а також на фінансову підтримку створення умов для безпеки туристів.

Позитивним моментом щодо розвитку вітчизняного туризму є виділення бюджетних коштів 2107 році у складі бюджетних видатків – видатки розвитку в сумі 2600 тис. грн., адже саме фінансування на розвиток галузі стимулює створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту на світовому ринку туристичних послуг.

Отже, даний аналіз державних видатків на туристичну сферу України в 2013–2017 рр. дає підстави стверджувати, що фінансування галузі, яка визначена як пріоритетний напрям розвитку економіки здійснюється неналежним чином. Питома вага фінансування туристичної сфери з державного бюджету у за період 2013– 2017 рр. є досить мізерною і тому можна стверджувати про недостатній рівень державного фінансування туристичної сфери України.

В результаті проведеного аналізу туристичної сфери України, можна зробити висновок, що туризм є однією з найбільш значимих галузей вітчизняної економіки, сприяє зростанню надходжень до бюджетів різного рівня, збільшенню кількості робочих місць. На сьогодні для розвитку цієї галузі необхідно покращити державне регулювання цієї сфери, збільшити державного фінансування в розвиток туристичної інфраструктури, зменшити втручання держави в державно-управлінські процес шляхом впровадження державно-приватного партнерства.

Висновки до розділу 2

Основи нормативно-правового регулювання та управління розвитку туризму в Україні складають закони України «Про туризм», «Про курорти», «Про ліцензування видів діяльності», «Про захист прав споживачів», укази Президента, накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі, акти Кабінету Міністрів України, галузеві стандарти, міжнародні акти та інші нормативно-правові акти. Загальна організаційна система державного регулювання у сфері туризму і складається з трьох рівнів; 1) макроекономічного – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Міністерство економічного розвитку і торгівлі); 2) мезоекономічного – регіональні та місцеві органи влади; 3) мікроекономічного – підприємства та організації, які функціонують у сфері туризму.

У системі органів виконавчої влади на підставі повноважень, наданих Конституцією та законами України, іншими нормативно-правовими актами, у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі створений і діє окремий спеціально уповноважений орган центральної виконавчої влади – департамент туризму та курортів, який займається питаннями туризму. На сьогодні є необхідність виділення єдиного державного органу регулювання туристичної галузі на рівні центрального органу виконавчої влади з підпорядкування Кабінету Міністрів.

Аналізуючи діяльність вітчизняної сфери туризму, слід зазначити, що її частка в національному валовому внутрішньому продукті становить від 1,4 до 1,9% в різні роки. За період 2012-2017 р.р. на ринку туристичних послуг в загальній кількості суб'єктів туристичної діяльності понад 70% становлять турагенти; близько 20% – туроператори, до 10% – суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність. Максимальна кількість суб'єктів туристичної діяльності була присутня у 2013 році, а починаючи з 2014 року відбувалося скорочення їх чисельності, а з 2016 року – збільшення на 10%.

Щодо зменшення кількості суб'єктів у 2014-2015 роках, то таке явище пояснюється економічною кризою та початком військових дій в країні.

За результатами аналізу туристичних потоків починаючи з 2010 року спостерігаються невітні тенденції щодо кількості в'їзних та виїзних туристів. До 2014 року було зростання кількості туристів, а після відбулось значне зменшення кількості і особливо в'їзних – майже в 2 рази. Починаючи з 2016 року до України в'їхали на 5,6% більше, ніж у 2015 році; у 2017 році – на 5,8% більше. Загалом, починаючи з 2016 року з'явилась незначна позитивна динаміка щодо іноземців, які відвідували Україну. Отже, аналізуючи туристичні потоки протягом 2015 – 2018 років слід зазначити тенденцію до зростання, хоча за результатами 2018 року показник в'їзного туризму залишився фактично на рівні 2017 року.

Приріст виїзного потоку українських туристів за 2018 рік порівняно з минулим роком складає у: 2018 році – 5,2%, у 2017 р. – 7,2%, 2016 р. – 6,5%. Частка кількості українських громадян, подорожуючих за кордон до прикордонних країн складає близько 80% виїзного туристичного потоку. Як в'їзний так і виїзний потік туристів зберігає подібну тенденцію, тобто спад у I та зростання у III кварталі, у літній період. Отже, починаючи з 2016 року розпочався розвиток туризму в Україні: туристичний потік стрімко зріс, а кількість реалізованих путівок значно збільшилася.

Таким чином, в Україні інтерес до подорожей швидко росте після кризи 2014 року і однією із сприятливих умов для розвитку туризму в Україні стало прийняття безвіза з країнами ЄС. Присутній спад туристичних потоків у деякі роки в середині країни та за кордоном відбулось в першу чергу із-за політичної нестабільності та військового конфлікту в Україні, а також зниження доходів населення, погіршення соціально-економічного положення.

Аналіз фінансово-економічних показників вітчизняної сфери туризму показав, що обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2018 році склав на 29,2% більше, ніж у 2017 році, а у 2017 році – на 30%. Надходження

до зведеного бюджету від суб'єктів туристичної діяльності за 2016 рік становлять на 30% більше 2015 року, у 2017 році зростання обсягів надходжень відбулося на 50% , у 2018 році – на 20%. Спостерігається позитивна динаміка щодо сплати податкових платежів до бюджету України підприємствами, що здійснюють туристичну діяльність. Таким чином, протягом останніх років надходження від діяльності суб'єктів туристичної діяльності до бюджетів усіх рівнів зростають.

В результаті проведеного аналізу сучасного стану туристичної галузі України, можна зробити висновок, що туризм є однією з найбільш значимих галузей вітчизняної економіки, сприяє зростанню надходжень до бюджетів різного рівня, збільшенню кількості робочих місць. Розвиток галузі стримують такі негативні чинники як: складна соціально-економічна ситуація в країні, відсутність ефективної стратегії розвитку (нова стратегія має декларативний характер); нестабільними та незначне державне фінансування; відсутність державної підтримки розвитку туристичної інфраструктури; податкове законодавство, що не сприяє вкладенню інвестицій в інфраструктуру туризму, повільний розвиток державно-приватного партнерства в туристичні галузі. На сьогодні для розвитку цієї галузі необхідно покращити державне регулювання цієї сфери, збільшити державного фінансування в розвиток туристичної інфраструктури, зменшити втручання держави в державно-управлінські процес шляхом впровадження державно-приватного партнерства.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

3.1. Стратегічний розвиток туризму

В Україні, протягом останніх десяти років, прийнято значна кількість стратегічних нормативних документів, кожен з яких має пряме відношення до перспективного розвитку галузі туризму, де першочерговим визначено: забезпечення сталого розвитку туризму, формуванні конкурентоспроможного туристичного продукту на світовому рівні, розбудова туристичної інфраструктури відповідно до європейських стандартів, збільшення внеску туризму до національного валового внутрішнього продукту, формування туристичного іміджу України.

Основним документом, який визначає вектор руху України до сталого розвитку країни, стала ухвалена в січні 2015 року Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [59]. Сталий розвиток України містить в собі два типи розвитку: економічного і соціального, які надзвичайно вагомі для суспільства. Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Розвиток здійснюватиметься за векторами: розвитку, безпеки, відповідальності та гордості, в рамках яких передбачається реалізація 62 реформ і програм розбудови держави.

Щодо розвитку туризму, то цей напрям відображено у четвертому векторі гордості, де передбачено реалізацію Програми розвитку туризму. Однією із першочергових програм реалізації даної Стратегії визначено програму популяризації України у світі, яка фокусується на забезпеченні формування і просування бренд-меседжів про Україну: Україна – країна свободи і гідності; Україна – країна, що реформується, незважаючи на

виклики; Україна – хаб для інвестицій; Україна – країна високих технологій та інновацій; Україна – країна, приваблива для туризму; Україна – країна із визначними культурними та історичними традиціями.

Стратегічні питання розвитку регіонального туризму знайшли відображення у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 [18], яка була схвалена урядом у 2014 році. Реалізація даної стратегії спрямована на визначення завдань та інструментів для розв’язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення. Як зазначається у стратегії, підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів здійснюватиметься шляхом виконання завдань щодо раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій, а саме:

- збереження в регіонах біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі;

- раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об’єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості населення в регіонах;

- визначення економічного механізму стимулювання розвитку природно-заповідного фонду України;

- підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об’єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними;

- збереження історико-культурних цінностей та природної спадщини, забезпечення в регіонах доступності до культурної та природної спадщини;

- залучення інвестицій у створення електронних каталогів музейних експонатів, пам'яток історії та монументального мистецтва, архітектури, археології;
- створення умов для збереження в регіонах самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, у тому числі національних меншин;
- застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності;
- розвиток зеленого туризму в сільській місцевості;
- удосконалення нормативно-правової бази розвитку туризму та курортів, зокрема шляхом розроблення і затвердження Державної цільової програми розвитку туризму і курортів України на період до 2022 року;
- створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, визначення зон пріоритетного розвитку туризму шляхом туристичного районування регіонів;
- формування позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку;
- створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів, зокрема шляхом розвитку відповідної мережі інформаційних центрів у регіонах [18, с.14].

В даних стратегічних документах фундаментальним питанням визначено підвищення ефективності використання внутрішніх ресурсів країни та регіонів, при цьому акцент зроблено на розвиток туристичної сфери.

Важливою подією для вітчизняної туристичної галузі стало схвалення Урядом у березні 2017 року Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [58]. Прийняття цього галузевого стратегічного документа викликано погіршенням результатів діяльності галузі туризму, зменшенням внеску туризму до валового внутрішнього продукту, зменшенням в'їзного та вийзного туристичних потоків. За таких умов та враховуючи перспективність

туристичної галузі за наявності значного туристичного потенціалу в Україні було розроблено та прийнято цю галузеву стратегію. Метою реалізації Стратегії є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі. Як зазначається в Стратегії, умовами сталого розвитку сфери туризму та курортів є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної туристичної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства, організації наукових досліджень, розвитку людського потенціалу;

- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку сфери туризму та курортів;

- створення загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму та курортів та її інтеграція до світової інформаційної туристичної мережі;

- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин у сфері туризму та курортів;

- сприяння розвитку міжрегіонального та міжнародного співробітництва у сфері туризму та курортів;

- удосконалення на постійній основі бізнес-клімату та розвиток добросовісної конкуренції;

- запровадження інституту саморегулювальних організацій у сфері туризму та курортів (створення національної туристичної організації);

- розроблення національних стандартів відповідно до міжнародних стандартів;

- популяризація нашої держави у світі та просування якісних національних туристичних продуктів у світовому інформаційному просторі;
- розвиток туристичних територій [58].

Прийнята Стратегія розвитку туризму та курортів є фундаментальним стратегічним документом для вітчизняної туристичної галузі, де окреслені основні завдання, а саме:

- визначення законодавчих, інших нормативно-правових, соціально-економічних, організаційно-управлінських засад з метою удосконалення туристичної діяльності та розвитку курортної діяльності;
- підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері туризму і курортів, формування і впровадження ефективної моделі державного управління з метою узгодження та забезпечення захисту інтересів учасників туристичної та курортної діяльності;
- посилення ролі громадських організацій в утвердженні принципів розвитку туризму і курортів, удосконалення наявних і запровадження нових механізмів взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств, наукових установ і навчальних закладів;
- формування туристичного і курортного простору з метою раціонального та ефективного використання туристичних, природних лікувальних та рекреаційних ресурсів шляхом створення та забезпечення функціонування зон розвитку туризму і курортів;
- забезпечення безпеки туристів і осіб, що подорожують, а також громадян, що потребують медичної реабілітації, захисту їх прав та законних інтересів;
- сприяння вихованню дітей і молоді на засадах патріотизму;
- сприяння поліпшенню інвестиційного клімату у сфері туризму і курортів;

- раціональне використання фінансових і матеріальних ресурсів у туристичній та курортній діяльності;
- забезпечення ефективності та конкурентоспроможності курортної діяльності;
- створення нових робочих місць, забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва у сфері туризму і курортів, розширення сфери зайнятості сільського населення у туристичній та курортній діяльності;
- створення рівних умов для всіх суб'єктів туристичної та курортної діяльності, передумов для розвитку ефективного і прозорого туристичного та курортного ринку;
- удосконалення сучасного державного обліку, посилення контролю за туристичною та курортною діяльністю [58].

Реалізація Стратегії буде здійснюватись за такими основними напрямками: 1) безпека туристів, 2) нормативно-правова база сфери туризму та курортів, 3) гармонізація національних стандартів у сфері туризму та курортів з міжнародними стандартами, 4) лібералізація та ефективне регулювання провадження підприємницької діяльності у сфері туризму та курортів, 5) розвиток туристичної інфраструктури, 6) розвиток людських ресурсів, 7) маркетингова політика розвитку туризму та курортів України.

Сприятливими обставинами розвитку вітчизняної галузі туризму на сучасному етапі вважаємо прийняття Урядом стратегічних документів суміжних галузей економіки, які безпосередньо мають вплив на сферу туризму, а саме:

- Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року;
- Транспортної стратегії України на період до 2020 року;
- Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010-2019 роки;

- Державної цільової програми розвитку аеропортів на період до 2023 року;
- Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки.

Передбачуваними результатами виконання стратегічних документів є підвищення конкурентоспроможності національних та регіональних туристичних продуктів, створення нових робочих місць, створення сучасної туристичної інфраструктури, а також забезпечити поширення інформації про туристичні ресурси України у світовому інформаційному просторі. Досягнення стратегічних цілей, як свідчить досвід економічно розвинених країн, неможливий без повноцінної участі у цьому процесі державних органів, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій та бізнесу.

Слід зазначити, що ефективність впровадження Стратегії розвитку туризму та курортів буде проявлятися лише за умови поєднання стратегічного управління на всіх рівнях розвитку галузі туризму – національному, регіональному та рівні туристичних підприємств, а також суміжних галузей економіки, який задіяні в туристичні діяльності. Саме таке поєднання забезпечить вихід туристичної галузі в Україні на якісно вищий рівень розвитку. У Стратегії відзначено, що: «Єдиний шлях розв'язання системних проблем у сфері туризму – це стратегічно орієнтована державна політика, основним завданням якої є визначення туризму одним з основних пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування туристичного іміджу України [58, с.2].

Для досягнення цілей Стратегії необхідно забезпечити ефективну взаємодію механізмів державного регулювання: правового, організаційного, економічного, фінансового. У Стратегії виділено:

1). Правовий механізм орієнтований на дотримання учасниками процесу реалізації Стратегії принципів конституційності, законності та прозорості. Основними інструментами правового механізму повинні бути нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

2). Організаційний механізм спрямований на забезпечення принципів партнерства та співробітництва органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, представників бізнесових та наукових кіл, громадських організацій. Чітке визначення завдань учасникам реалізації Стратегії дасть змогу розподілити відповідальність за прийняття рішень та їх виконання. Основними складовими організаційного механізму є:

- план заходів з реалізації Стратегії, який дасть змогу із застосуванням установлених показників розвитку провести оцінку досягнення цілей Стратегії шляхом проведення моніторингу та визначення ефективності впливу заходів, що здійснюються на державному, регіональному та місцевому рівні;

- цільові та регіональні програми розвитку сфери туризму та курортів;
- договори, що укладаються, в тому числі на засадах державно-приватного партнерства.

3). Економічний механізм забезпечує дотримання принципів сталого розвитку територій та утримання високого рівня конкурентоспроможності шляхом:

- використання інструментів для формування сприятливих умов для залучення інвестицій у туристичну галузь;

- надання підтримки вітчизняному виробнику туристичної продукції;
- сприяння фінансовому оздоровленню підприємств туристичної галузі;

- впровадження сучасних інформаційних та маркетингових технологій.

4). Фінансовий механізм забезпечує реалізацію принципів прозорості та передбачуваності дій органів державної влади з розподілу коштів державного бюджету, інвестицій, грантів міжнародних організацій, залучення кредитів банків та небанківських установ, коштів недержавних цільових фондів, лізингових компаній.

Щодо завдань на 2019 рік відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 05.03.2019 № 346 «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» визначено формування основних засад розвитку сталого розвитку туризму та курортів як пріоритетної галузі економіки України шляхом:

1) імплементація положень Директиви (ЄС) 2015/2302 Європейського парламенту та Ради ЄС від 25 листопада 2015 р. про пакетні поїздки та пов'язані з ними туристичні послуги до Закону України «Про туризм»;

2) розроблення та затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів України;

3) створення національної мережі туристичних брендів України, промоція туристичного потенціалу України на світових ринках та співпраця з Всесвітньою туристичною організацією [50].

Стратегічний розвиток вітчизняної туристичної галузі повинен відбуватися згідно прийнятих стратегій відповідно до розроблених планів заходів їх реалізації. Досліджуючи їх практичне впровадження, з'ясовано основні причини виникнення проблеми розвитку сфери туризму у реалізації стратегій, а саме:

- відсутність цілісної системи державного регулювання туризму;
- відсутність скоординованих дій та системного підходу до розроблення та виконання державної, регіональних і місцевих програм розвитку туризму та курортів;
- відсутність планів комплексного розвитку природно-курортних територій;

- відсутність державного фінансування на розвиток туристичної галузі;
- повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму;
- недостатнє забезпечення туристичної галузі висококваліфікованими фахівцями;
- недостатність державної підтримки та комплексного підходу до просування національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках туристичних послуг;
- недосконалість системи ведення статистичного обліку у сфері туризму та курортів.

Таким чином, в Україні, маючи надзвичайно великі перспективи для розвитку туризму потрібно виправити деякі проблеми, які гальмують розвиток туристичного бізнесу. Насамперед потрібно побороти фактори, які негативно впливають на розвиток туристичної сфери та вдосконалювати позитивні фактори, які сприятимуть швидшому досягненню поставлених цілей, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних туристичних продуктів та ефективності діяльності галузі взагалі.

3.2. Підвищення ролі державно-приватного партнерства в розвитку туристичної галузі

Однією із найважливіших проблем туристичної галузі України є відсутність суттєвої державної підтримки (в т.ч. фінансової) у розвитку туризму. Як свідчить зарубіжний досвід, максимальний ефект в розвитку туризму можна досягти лише за умов співпраці органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських і професійних організацій та підприємницьких структур. Саме зараз, в системі державного устрою необхідно розвивати співробітництво першочергово за участю приватного

сектору економіки на правах інвестора. Розвиток форми державно-приватного партнерства може суттєво змінити ситуацію у вітчизняній сфері туризму, а застосування такого підходу в державному управлінні може стати вагомим важелем відтворення вітчизняної туристичної інфраструктури.

Розвиток партнерства держави і бізнесу в вітчизняній галузі туризму обумовлюють наступні обставини: 1) держава не має достатньо коштів для розвитку і підтримки туристичної інфраструктури, велика частина якої знаходиться в державній власності; 2) в розвинених країнах протягом останніх років значно зменшилось втручання держави в економічні процеси; 3) приватний бізнес вважається більш ефективним власником, де має за мету – отримання прибутку і бути конкурентоспроможним на ринку туристичних послуг. Слід зазначити, що однією із головних умов такого співробітництва є узгодження інтересів його учасників, що в свою чергу реалізувати власні потреби з мінімальними втратами і одержати вигоди.

Щодо практики впровадження державно-приватного партнерства в Україні, то варто відзначити, що воно знаходиться на досить ранній стадії становлення. Сьогодні існує багато проблем, які перешкоджають розвитку державно-приватного партнерства у Україні, основними з яких, як відмічає дослідник О.Г.Павлова є :

1) відсутність досвідчених кадрів, які могли б рухати державно-приватне партнерство – як з боку бізнесу, так і держави;

2) відсутність проектів, привабливих і відповідних до вимог банків;

3) неготовність приватного сектору: невелика кількість приватних операторів у вкрай невеликій кількості секторів. Сприйняття в середовищі українського бізнесу державно-приватного партнерства і концесій як проектів із вкрай високими ризиками й низькою прибутковістю, невизначеністю щодо майбутніх умов;

4) неготовність органів влади до партнерських відносин і реалізації проектів державно-приватного партнерства;

5) прогалини й обмеження законодавства (зокрема, концесійного), відсутність правозастосовної практики;

6) недостатня регіональна активність в ініціюванні проектів та їх виконанні;

7) неготовність інвестувати в довгострокові проекти й ін. [45].

Вважаємо, що саме тепер державно-приватне партнерство є дієвим важелем державного впливу на розвиток сфери туризму, який дозволить залучити інвестиційні кошти та значно покращити кількісні та якісні показники галузі. Розвиток галузі неможливо забезпечити без збереження та відновлення об'єктів історико-культурної та курортно-рекреаційної сфери, що в свою чергу вимагає значних фінансових ресурсів, як державних так і приватних. В умовах затяжного недофінансування з боку держави особливої актуальності набуває приватне інвестування в державні об'єкти, яке можна реалізувати через проекти державно-приватного партнерства. Ефективність такого співробітництва у сфері туризму залежить від належного поєднання інтереси двох партнерів: уряду – щодо розширення та вдосконалення послуг для туристів, приватних інвесторів – для отримання розумних прибутків від своїх інвестицій.

Правовими засадами державно-приватного партнерства є Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Законом України «Про державно-приватне партнерство», інші законодавчі акти України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. До основних принципів здійснення державно-приватного партнерства належать:

- рівність перед законом державних та приватних партнерів;
- заборона будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів;
- узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди;

- забезпечення вищої ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера;
- незмінність протягом усього строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, переданих приватному партнеру;
- визнання державними та приватними партнерами прав і обов'язків, передбачених законодавством України та визначених умовами договору, укладеного у рамках державно-приватного партнерства;
- справедливий розподіл між державним та приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства;
- визначення приватного партнера на конкурсних засадах, крім випадків, встановлених законом [53].

В Україні застосування державно-приватне партнерство в нормовано законом «Про державно-приватне партнерство» починаючи з 2012 року. Даний закон визначив проблемні галузі економіки, які за умови вкладання значних коштів, здатні забезпечити сталий розвиток. Відповідно до статті 4 до закону туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт віднесено до дозволених сфер застосування державно-приватного партнерства. Державний сектор економіки може бути представлений органами центральної, регіональної та місцевої виконавчої влади, залежно від масштабів проекту. Приватний сектор – одним або декількома приватними економічними агентами. У певних випадках, до участі в підготовці та реалізації цих проектів можуть залучатися треті особи: науковці, експерти, кредитори, постачальники, аудитори та ін.

У березні 2011 року Кабінет Міністрів України затвердив «Порядок надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства», який визначає процедуру надання державної підтримки

здійсненню державно-приватного партнерства щодо об'єктів державної власності. Серед переліку необхідних документів для здійснення державно-приватного партнерства є договір спільної діяльності для здійснення державно-приватного партнерства представлено та звіт про виконання договору, зразки яких представлено у додатках А та Б.

Основними варіантами застосування державно-приватного партнерства у туристичній сфері можуть бути: спільне підприємство, концесія, оренда, приватизація, національні проекти, спеціалізовані економічні зони, договір управління об'єктами державної чи комунальної власності (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Форми державно-приватного партнерства у туристичній сфері [57]

Форма	Право власності	Оперативне управління	Джерела фінансування	Тривалість договору
Спільне підприємство	Держава / приватний партнер	Держава / приватний партнер	Держава / приватний партнер	Строк, визначений договором
Концесія	Держава / приватний партнер	Приватний партнер	Приватний партнер	25-30 років
Оренда	Держава	Приватний партнер	Приватний партнер	Не менше 5 років
Приватизація	Приватний партнер	Приватний партнер	Приватний партнер	Необмежено
Національні проекти	Держава / приватний партнер	Держава / приватний партнер	Держава / приватний партнер	Строк, визначений програмою, проектом
Спеціальні економічні зони	Держава / приватний партнер	Держава / приватний партнер	Держава / приватний партнер	Строк функціонування спеціальної економічної зони
Договір управління об'єктами державної чи комунальної власності	Держава	Приватний партнер	Держава / приватний партнер	Строк, визначений договором

Щодо учасників проектів державно-приватного партнерства у сфері туризму, то слід зазначити, що склад партнерів може бути різноманітний, як із сторони державного, так і приватного сектору. Учасниками з боку держави можуть виступати уряд, органи місцевого самоврядування, громади, департаменти, ради, управління, відомства з розвитку туризму;; міністерства економічного розвитку і торгівлі тощо. Учасниками з боку бізнесу можуть бути представники туристичної інфраструктури: постачальники туристичних послуг (туристичні оператори та агенти), засоби розміщення, харчування та екскурсійного обслуговування, транспортні та транспортно-туристичні підприємства, маркетингові, управлінські та тренінгові компанії.

Важливим питанням проектів державно-приватного партнерства у туристичні галузі є розподіл меж відповідальності держави та приватного сектору для сприяння розвитку туризму в Україні. Тому скористаємось науковими напрацюваннями К. В. Гороховської [10], яка окреслила окремо відповідальності держави та приватного сектору у туристичній індустрії (таб.3.2).

Таблиця 3.2.

Розподіл відповідальності держави та приватного сектору у туристичній індустрії

Держава	Приватний сектор
1. Розробка загального бачення розвитку туризму.	1. Усвідомлення питань довкілля і соціальних питань держави та місцевих спільнот.
2. Створення та забезпечення сприятливого середовища розвитку туристичної сфери.	2. Розвиток навичок і бажання використовувати компетенції, доступ до фінансів для розвитку та надання туристичних послуг.
3. Пропозиція тимчасово вільного капіталу та сприяння інвестиціям.	3. Узяття колективної відповідальності за поширення та застосування на практиці галузевих стандартів.
4. Забезпечення належної інфраструктури та її утримання.	4. Сприяння збереженню культури, традицій та довкілля.
5. Формування належних умов для стимулювання сталого розвитку туризму.	5. Залучення місцевих громад до розвитку туризму.
	6. Розробка заходів для здійснення

6. Створення законодавчої бази.	належної	навчання та перепідготовки фахівців.
7. Здійснення дослідницьких співпраці з сектором.	спільних ініціатив приватним	7. Співпраця з урядом задля забезпечення безпеки туристів. 8. Використання технологій з метою підвищення ефективності , туристичного маркетингу та навичок з якості послуг.

В процесі проектування державно-приватного партнерства у сфері туризму окрім вищезазначеного поділу відповідальності держави та приватного сектору слід виділити спільні повноваження, а саме: планування ефективного використання туристичних ресурсів, розподіл ризиків за спільними проектами розвитку туристичної сфери, підготовка кадрів, виробництво рекламної продукції, інформаційно-аналітичне забезпечення, підготовка інформації для туристів.

На сьогодні, першочерговим завданням на етапі впровадження проектів державно-приватного партнерства в вітчизняну галузь туризму є проведення висококваліфікованих досліджень з боку держави, з обов'язковим спектром завдань:

- проаналізувати політичну та макроекономічну ситуацію в країні, яка впливає на довіру до держави і на розвиток державно-приватного партнерства;
- дослідити інвестиційний клімат в країні;
- визначити стратегічні об'єкти туристичної індустрії;
- визначаються перелік та обсяг фінансування державних цільових програм туристичної галузі;
- визначити долю фінансування за рахунок бюджетів відповідних рівнів;
- визначають розміри фінансування за рахунок приватних джерел;

– врахувати особливі фактори секторів інфраструктури туризму при плануванні проектів, оцінювати їх точки перетину та контроль результатів.

Результати цих досліджень можуть бути використовуються при розробці проектів і від їх якості залежить ефективність державно-приватного партнерства. До того ж наслідки цієї співпраці залежать від належного поєднання інтересів двох партнерів: уряду – щодо розширення та вдосконалення послуг для туристів та приватних інвесторів – для отримання розумних прибутків від своїх інвестицій.

Для ефективної організації державно-приватного партнерства у туристичні галузі країни необхідно створення єдиного національно реєстру об'єктів історико-культурної та курортно-рекреаційної сфер. Критична ситуація щодо збереження об'єктів туристичної інфраструктури склалася в Україні із-за відсутності державного фінансування. Саме застосування державно-приватного партнерства у туристичні сфері сприятиме вирішенню таких проблем як: відновлення фінансування об'єктів історико-культурної та курортно-рекреаційної сфер, економічне освоєння та використання цих об'єктів та забезпечення сталого розвитку туризму. На сьогодні, слід приділити увагу залученню в якості партнера іноземних інвесторів. Однією з форм такого партнерства може бути така співпраця, де іноземний партнер за власні кошти здійснює відновлення (будівництво) об'єкта туристичної інфраструктури і передає в довгострокову оренду державному підприємству.

Актуальним питання у сфері туризму є побудова логічної моделі партнерських відносин держави та бізнесу орієнтуючись на **кращу світову практику** та враховуючи сучасні кризові тенденції. Аналіз світового досвіду використання механізмів державно-приватного партнерства дав змогу виявити такі аспекти, що забезпечують успішність його реалізації:

– розвиненість ринкової торгівлі та паритетність у взаємовідносинах держави і бізнесу;

– використання державно-приватного партнерства в інфраструктурній сфері та сферах, які раніше були державними: загальній освіті, охороні здоров'я, водопостачанні, будівництві доріг тощо;

– створення спеціальних інституційних організацій, які були б відповідальні за дотримання всіх регламентованих у контрактах умов державно-приватного партнерства, у тому числі за цільове використання інвестиційних коштів;

– деталізована процедура аналізу всіх боків проектів державно-приватного партнерства;

– обґрунтований і двосторонній розподіл ризиків і завдань державно-приватного партнерства;

– вдосконалення інструментів стимулювання інноваційного розвитку економіки, у тому числі за допомогою трансферу інновацій [2, с.128].

Слід відзначити, що в країнах де активно використовують державно-приватне партнерство, характерні: довгострокові тривалі відносини між державою і приватним сектором, збереження державної та комунальної форм власності на об'єкти; відкритість і прозорість діяльності органів державної та місцевої влади щодо визначення приватних партнерів; забезпечення надання якісних і здешевлених послуг як показник результативності й ефективності

Для туристичної галузі України державно-приватне партнерство є довгостроковим взаємовигідним контрактом між державним органом влади і приватним сектором з метою створення туристичної інфраструктури і надання на її основі туристичних послуг. При цьому вимоги до результату визначаються державою, використовуються матеріальні і нематеріальні ресурси державного і приватного секторів; розділяються ризики, обов'язки, права, а також вигоди між державою і приватним сектором.

На сьогодні, для активізації процесів розвитку державно-приватного партнерства в туристичній галузі необхідно:

- 1) визначити на державному рівні туристичну діяльність як пріоритетний напрям розвитку національної економіки;
- 2) визначити і впровадити механізми стимулювання інвестиційної діяльності у формі державно-приватного партнерства;
- 3) створити належні правові, фінансові та організаційні умови залучення потенціалу приватного сектору;
- 4) приділити увагу підготовці кадрів щодо державно-приватного партнерства.

Слід зазначити, що український уряд визначив стратегічний розвиток партнерства держави і бізнесу, виділивши даний напрям у стратегічних документах країни, а саме: у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року «...першочерговою умовою сталого розвитку сфери туризму та курортів є забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної туристичної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства, організації наукових досліджень, розвитку людського потенціалу [58]; у Концепції державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року «... розв'язання проблем у сфері туризму передбачає розвиток туризму та курортів на умовах державно-приватного партнерства, забезпечення раціонального використання, охорони та відтворення туристичних ресурсів» [30];

Таким чином, саме тепер, розвиток державно-приватного партнерства у туристичній сфері є необхідним і своєчасним враховуючи існуючі проблеми. Застосування даної форми партнерства між державою і приватним бізнесом дозволить більш ефективно використовувати історичний, культурний та рекреаційний потенціал України, залучати інвестиційні ресурси на якісно новій платформі, вирішувати проблеми сталого розвитку вітчизняної галузі туризму.

3.3. Напрями вдосконалення державного регулювання туристичної галузі

Розвиток туризму в Україні, перетворення його на джерело значних і стабільних надходжень до бюджету, підвищення іміджу України у світі вимагає в першу чергу вдосконалення державного регулювання туристичної галузі. Враховуючи, те, що розвиток галузі відбувається досить повільно, не в повному обсязі використовується природно-ресурсний та історико-культурний країни, євро інтеграційні економічні процеси необхідно приділити увагу для вирішення цих питань органам влади. Ці процеси вимагають активної державної політики та узгоджених дій усіх органів державної та місцевої влади з розвитку туризму, розроблення відповідної нормативно-правової бази туризму, адаптація вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу, модернізації служби, бюджетне фінансування програм розвитку туризму.

На сьогодні перед Україною стоїть можливість виходу на новий якісний рівень розвитку туристичної сфери, проте багато проблем та негативних факторів стоять на заваді розвитку туристичної галузі. Скористаємось напрацюваннями О.В. Хмелевського, який за результатами досліджень виділив позитивні та негативні фактори, які мають вплив на розвиток туризму в Україні (таб.3.3).

Таблиця 3.3

Фактори, які впливають на розвиток туризму України [70, с.17]

Позитивні фактори	Негативні фактори
Велика кількість туристичних ресурсів.	Неефективне та нераціональне використання природних туристичних ресурсів.
Зміцнення позицій України на світовому туристичному ринку.	Відсутність чіткої стратегії розвитку індустрії туризму та чіткого його регулювання.
Сприяння розвитку індустрії пріоритетної туристичної діяльності.	Низька якість соціального складника туризму в структурі зайнятості.
Представлення України на міжнародному рівні як демократичної європейської країни.	Недостатньо розвинена інфраструктура, система транспортного обслуговування стають на заваді швидкому піднесенню туристичної слави країни.
Наявність кваліфікованої робочої	Відсутність комплексної стратегії розвитку

сили.	туризму.
Наявність великої кількості туристичних атракцій для інвестування.	Неефективний менеджмент та приференціювання територій.
Розвиток комунікацій	Недостатня представленість країни в міжнародних туристичних заходах.
Позитивна екологічна ситуація більшої частини країни, що може в майбутньому стати поштовхом до розвитку зеленого туризму.	Пошкодження, занедбаня чи навіть знищення туристичних об'єктів та культурної спадщини України.
Сучасні технології обслуговування.	Недостатнє фінансування об'єктів культурної спадщини.
Міжрегіональна співпраця та представлення бренду Україна	Значна «тінізація» туристичного ринку.
Наявність транскордонного співробітництва.	Недостатні інвестиційні впливання як іноземних, так і внутрішніх інвесторів
Велика історична, культурна та архітектурна спадщина України, що можна використовувати для розвитку туристичної галузі країни.	Високі податкові ставки.

До вищезазначених негативних факторів, за результатами проведених досліджень сучасного стану вітчизняної галузі туризму слід додати такі:

- відсутність цілісної системи державного регулювання туризму;
- недостатнє державне фінансування на розвиток туристичної галузі;
- повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму;
- недостатнє забезпечення туристичної галузі висококваліфікованими фахівцями;
- відсутність скоординованих дій та системного підходу до розроблення та виконання державної, регіональних і місцевих програм розвитку туризму та курортів;
- недостатність державної підтримки та комплексного підходу до просування національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках туристичних послуг;
- недосконалість системи ведення статистичного обліку у сфері туризму та курортів.

– відсутність механізмів стимулювання форми державно-приватного партнерства.

Враховуючи наявність негативних чинників для усунення проблемних питань, пов'язаних з ними, необхідно з'ясувати шляхи їх вирішення через призму державного регулювання туристичної галузі. В основі ефективного державного регулювання лежить ефективна державна політика. Для успішного розвитку на рівні держави необхідно створити умови для активізації позитивних факторів, і розробити державну політику для викоренення позитивних чинників.

Досліджуючи сутність державного регулювання сферою туризму на макрорівні, варто відмітити, що, наявність потужного туристично-рекреаційного потенціалу є важливою, але не достатньою умовою для перетворення туризму на процвітаючу галузь економіки. Саме поєднання ринкових механізмів господарювання з державним регулюванням у вигляді необхідних юридичних, економічних, соціальних та інших гарантій створює умови для сталого розвитку туризму. Доцільність державного регулювання туристичною галуззю обумовлена численними причинами, які виділяють В.Г. Герасименко та О.Л. Михайлюк, а саме: комплексний характер сфери туризму, захист інтересів споживачів туристичних послуг, захист навколишнього середовища, визначення порядку перетинання державного кордону, рекламно-інформаційне забезпечення туризму, міжнародне співробітництво держави у сфері туризму [16, с.67]. Погоджуємось із аргументами доцільності державного регулювання галузі туризму, але даний напрям потребує постійного розвитку та вдосконалення.

Представники вітчизняної науки розглядають основні напрями вдосконалення державного регулювання за відповідними сферами впливу. Для визначення шляхів вдосконалення державного регулювання туристичної галузі за основу візьмемо напрацювання О.Давидової, яка вважає, що основні напрями проведення ефективної туристичної політики країни з позицій державної підтримки полягають у правовій, економічній,

соціальної та інформаційній сферах. (рис.3.1.). Науковець розглядає державного регулювання через механізми державної підтримки розвитку туристичної діяльності поділяючи їх за сферами впливу: нормативно-правовою, економічною, соціальною та інформаційною. Автором відзначено, що у нормативно-правовій сфері є доцільним створення умов для розвитку державно-приватного партнерства шляхом розробки стратегій розвитку туристичних кластерів і застосування інструментів податкового інвестиційного кредитування для санаторно-курортних закладів; в економічній – розробка ефективних заходів організаційно-економічної підтримки просування бренду України на міжнародних ринках туристичних послуг; у соціальній – розвиток соціального туризму, зокрема, родинного, дитячого, ділового та зеленого, а також відзначено доцільність розвитку співпраці з вищими навчальними закладами, підтримки та визнання суспільного статусу суб'єктів туристичної діяльності в Україні [13, с.69].

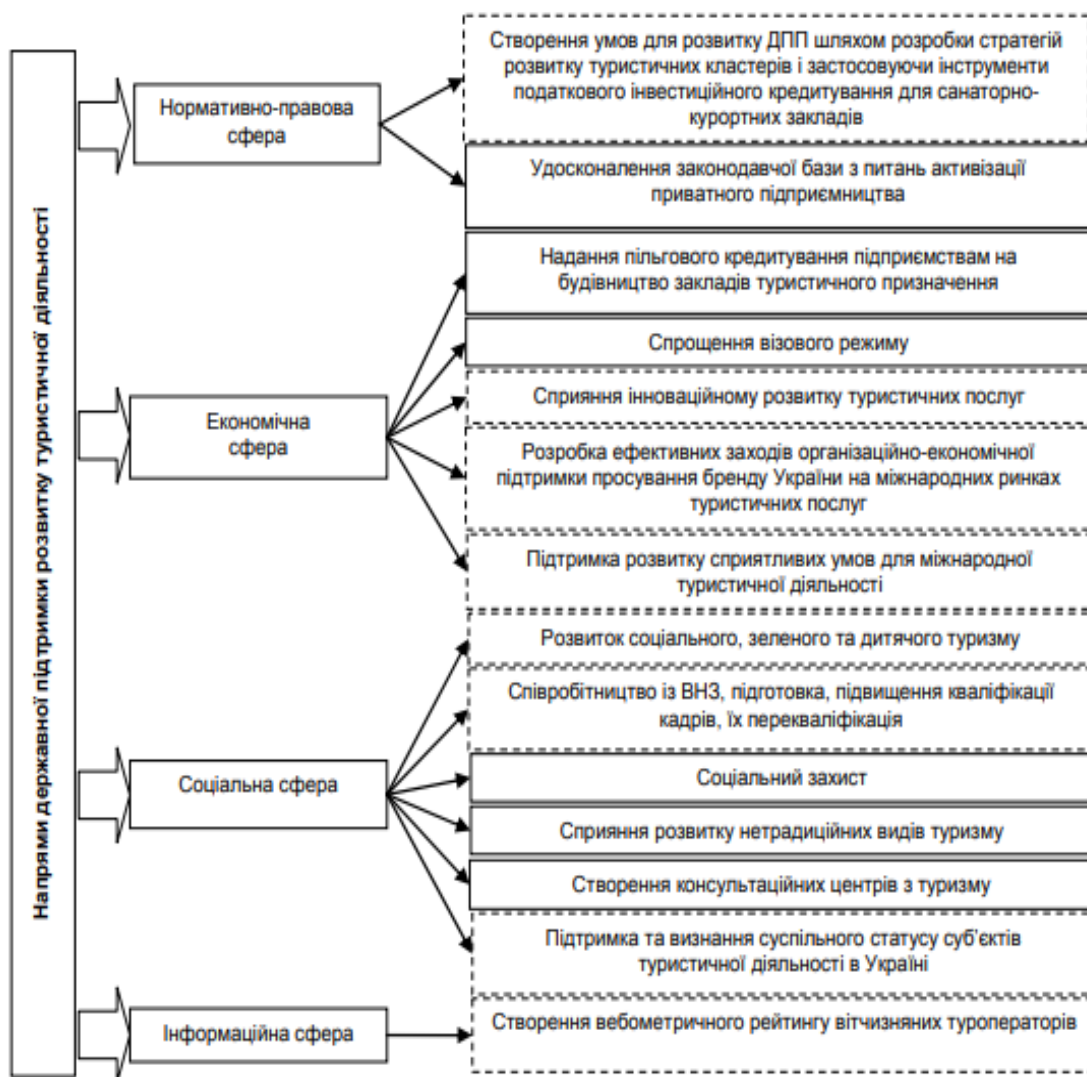

Рис. 3.1. Напрями державної підтримки розвитку туристичної діяльності у туристично привабливих регіонах [13, с.67]

Напрями вдосконалення державного регулювання у галузі туризму, враховуючи сучасний стан галузі, наявність проблемних питань необхідно розглядати більш ширше, шляхом розширення переліку сфер впливу. За результатами аналізу наукових праць та публікацій практиків пропонуємо питання вдосконалення державного регулювання галузі туризму розглянути за такими сферами як: нормативно-правова, організаційна, економічна, інноваційна, науково-освітня, соціальна та інформаційна. Запропонований нами перелік може змінюватись, відповідно до зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на вітчизняну галузь туризму.

1).Нормативно-правова сфера: гармонізація національне законодавство у сфері туризму з європейським; створення правових умов для розвитку державно-приватного партнерства, що є перспективним інструментом залучення інвестицій; законодавче врегулювання застосування інструментів податкового інвестиційного кредитування для розвитку інфраструктури туризму; вдосконалення нормативно-правової бази візової стратегії; прийняття оновлених національних стандартів із готельного бізнесу, максимально наближених до європейської системи; розробити нові правила провадження процедури категоризації.

2).Організаційна сфера: залучення органів місцевого самоврядування до підтримки розвитку туризму на місцевому рівні; налагодження зв'язків з іншими країнами та міжнародними організаціями щодо розвитку міжнародних туристичних обмінів; просування національного туристичного продукту за рубежом; здійснення інформаційного обслуговування туристичного бізнесу; створення при центральному та регіональних державних органах потужних громадських організацій, об'єднуючих туроператорів та турагентів, представників готельного та ресторанного бізнесу.

Необхідно виділити в організаційні сфері питання підпорядкування Департаменту туризму та курортів безпосередньо Кабінету Міністрів України тому, тому що саме така структура повинна займатися розробкою та вдосконалюванням нормативно-правової бази для організації туристичної діяльності, координувати взаємовідносини між міністерствами, відомствами й органами регіональної влади з питань розвитку туризму. Окрім цього вважаємо, що необхідно створити окремий підрозділ, у складі департаменту туризму та курортів, який би займався виключно інноваційним розвитком галузі, а саме: оцифровкою туристичних інформаційних ресурсів та історичних архівів; формуванням електронних реєстрів історико-культурних об'єктів, санаторно-курортних закладів та ін.; створенням веб-порталу «Туристична Україна» (в т.ч. на англійській мові).

3). Економічна сфера: розробка ефективних заходів організаційно-економічної підтримки урядом просування бренду України на міжнародних ринках туристичних послуг; застосування стимулюючої системи оподаткування для суб'єктів туристичної інфраструктури; застосування податкових пільг організаціям, які надають туристичні послуги та реалізують путівки у межах програм розвитку соціальних видів туризму; бюджетне фінансування програм розвитку туризму; створення сприятливих умов для залучення інвестицій у туризм; застосування державних інструментів інвестиційного податкового кредитування.

Щодо останнього напрямку, то згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з метою наукової і науковотехнічної діяльності», інвестиційний податковий кредит являє собою відстрочку сплати податку на прибуток, що надається суб'єкту підприємницької діяльності на визначений строк з метою збільшення його фінансових ресурсів для здійснення інноваційних програм з наступною компенсацією відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку через загальне зростання прибутку, що буде отримано згідно із чинним законодавством унаслідок реалізації інноваційних програм [48].

Умовами надання інвестиційного податкового кредиту є сталий фінансовий стан позичальника, інвестиційна спрямованість у використанні власних фінансових ресурсів інвестора, обґрунтований бізнес-план, який забезпечить після його реалізації підвищення ефективності виробництва, зростання загального обсягу прибутку та суми податку на прибуток як джерела компенсації інвестиційного податкового кредиту; прийнятний термін окупності запозичених через інвестиційний податковий кредит коштів (тобто їх повернення до бюджету у вигляді додаткових надходжень податку на прибуток, має не перевищувати заздалегідь визначений строк) [25, с. 316].

4). Інноваційна сфера: впровадження інновацій у галузь; виробництво нових видів туристичних продуктів, використовуючи новітні техніки та технології; нові туристичні ресурси, які не були використані раніше

(продуктові, технологічні, маркетингові, сервісні та організаційно-управлінські інновації);

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» інновацією є новостворені (застосовані) і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери [51]. Застосування інновацій у туристичній сфері спрямовані на формування нового туристичного продукту, надання унікальних туристичних послуг, застосування нових маркетингових підходів, використовуючи новітні техніки та ІТ-технології, що підвищить конкурентоспроможність туристичного продукту на національному та міжнародному ринках, призведе до появи нових видів туризму. Так, найбільшого поширення в сучасній практиці туризму отримали такі види інновацій як: продуктові, технологічні, маркетингові, сервісні та організаційно-управлінські, що представлено на рис. 3.2.

5).Науково-освітня сфера: розвиток наукових досліджень туристичної діяльності; створення інформаційно-аналітичної бази туристичної галузі в Україні; забезпечення та вдосконалення підготовки професійних кадрів для сфери туризму; стимулювання вітчизняних підприємства туристичної галузі щодо створення умов для проходження студентами навчально-виробничої практики на їх базі; сприяння підвищенню престижу туристичних професій і заохоченню молоді до усвідомленого вибору кар'єри у сфері туризму тощо.

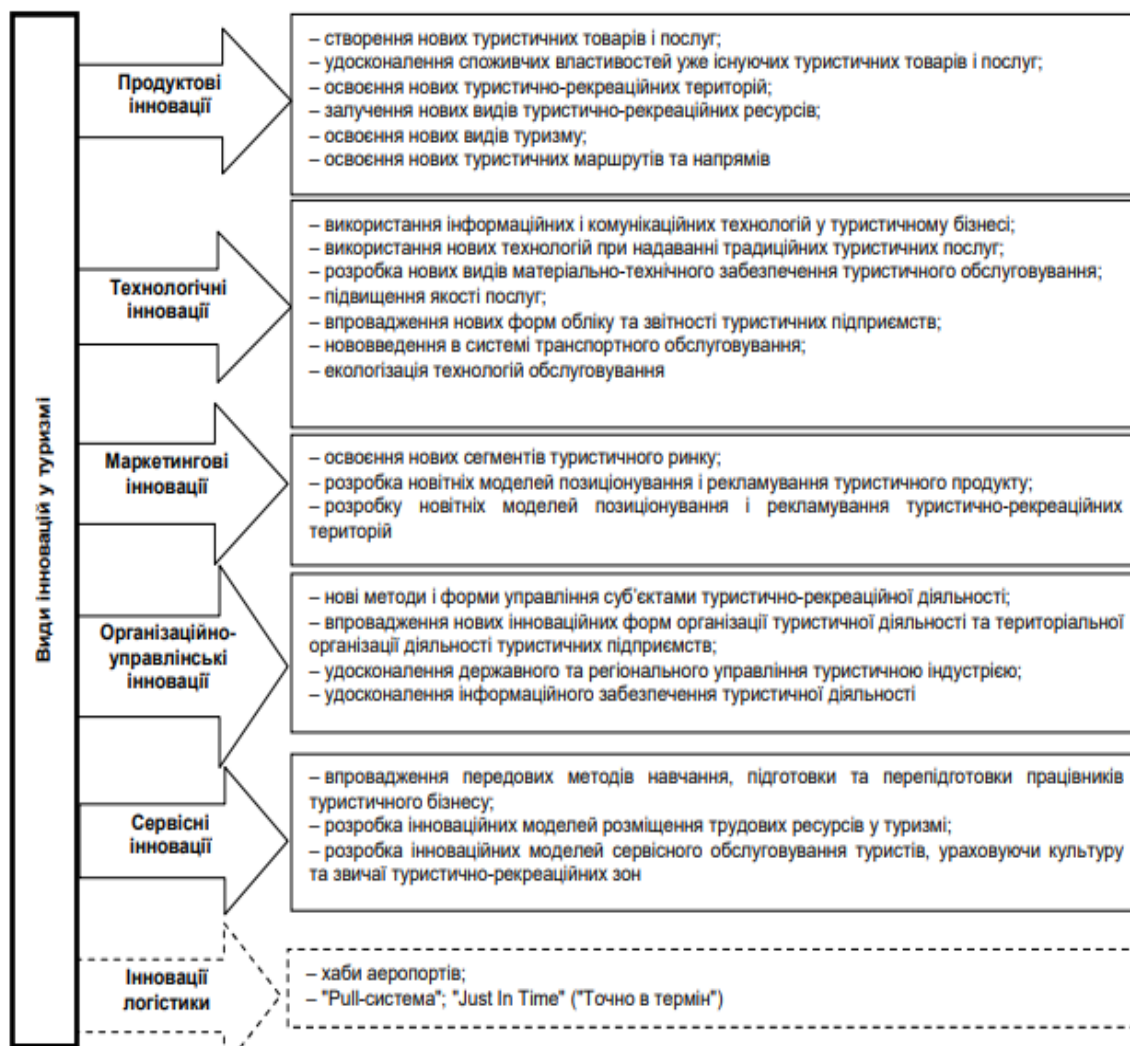

Рис. 3.2. Види інновацій у туризмі [14, с.67]

При підготовці фахівця з туризму, у навчальних закладах має бути звернено увагу на знання іноземних мов; інформаційних технологій та інноваційної техніки, які використовуються підприємствами туристичної індустрії як вітчизняними так і зарубіжними; психології; етики ділового спілкування. Державна політика розвитку туристичної діяльності має бути спрямована на підтримання суспільного статусу суб'єктів туристичної діяльності в Україні шляхом надання державних нагород, встановлення почесних звань у галузі туристичної діяльності.

6). Соціальна сфера: розвиток соціального туризму (родинного, дитячого, ділового та зеленого); створення належних умов для оздоровлення та відновлення сил усіх верств населення, особливу увагу приділяючи

дитячому; розвиток системи адресного соціального туризму; сприяння працевлаштуванню сільських жителів у структурах галузі туризму ; розвиток сільського зеленого туризму.

На сьогодні соціальна сфера, в умовах погіршення стану здоров'я населення, що пояснюється негативними соціально-економічними, екологічними та психоемоційними факторами є одним із напрямів державної підтримки розвитку туристичної діяльності. Саме ця сфера передбачає створення належних умов для оздоровлення та відновлення сил усіх верств населення. Тому зараз необхідно звернути увагу на такі категорії споживачів як пенсіонери, школярі та студенти, застосовуючи знижки і міжсезонні пропозиції, розвиваючи соціальний та молодіжний туризм.

7). Інформаційна сфера: відновлення власного сайту департаменту туризму та курортів, наповнення його актуальними відомостями про стан розвитку туризму в Україні, забезпечення переклад інформації на іноземні мови; представлення розроблених туристично привабливих маршрутів; створення рейтингу веб-порталів вітчизняних туроператорів і щорічний їх моніторинг (ці функції покласти на центральний орган державного регулювання туристичної сфери України); затвердження туристичного бренду України і організація заходів щодо його просування на світовому ринку туризму.

Для ефективного просування туристичного бренду України в умовах активного розвитку цифрового суспільства слід використовувати досягнення ІТ сфери та мережу Інтернет, а саме: розміщення інформації на веб-порталах на декількох мовах; Інтернет-ярмарки; інформаційні тури для блогерів, журналістів; використання офіційного канал на YouTube; створення офіційних сторінок у соціальних мережах і мікроблогах; Online конференції через IP-телефонію; продаж і банерна реклама в системах Інтернет-бронювання та купівля туристських, готельних і транспортних послуг; формування 3D макетів об'єктів туристського інтересу і 3D- маршрутів.

Висновки до розділу 3

Стратегічний розвиток туризму на сьогодні планується відповідно до прийнятих в Україні стратегій: Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 та Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Сприятливими обставинами розвитку туризму в Україні є прийняття Урядом стратегічних документів та програм розвитку суміжних галузей економіки, який безпосередньо мають вплив на сферу туризму, а саме: Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року, Транспортної стратегії України на період до 2020 року, Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010-2019 роки, Державної цільової програми розвитку аеропортів на період до 2023 року; Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки.

Аналіз практичної реалізації стратегічних планів розвитку туристичної галузі дозволив розкрити як позитивні так і негативні фактори, які мають вплив на результати реалізації планів розвитку галузі. Серед негативних слід виділити основні: відсутність цілісної системи державного регулювання туризму; відсутність державного фінансування на розвиток туристичної галузі; повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму. Слід відмітити, що в Україні, маючи надзвичайно великі перспективи для розвитку туризму необхідно побороти чинники, що і негативно впливають на розвиток туристичної сфери та вдосконалювати позитивні, які сприятимуть швидшому досягненню поставлених цілей для забезпечення сталого розвитку туризму.

Однією із найважливіших проблем туристичної галузі України є відсутність суттєвої державної фінансової підтримки щодо розвитку туризму. Мотивовано застосування в системі державного устрою державно-приватного партнерства, яке може суттєво змінити ситуацію у вітчизняній

сфері туризму, стати вагомим важелем відтворення вітчизняної туристичної інфраструктури. Основними варіантами застосування державно-приватного партнерства у туристичній сфері можуть бути: спільне підприємство, концесія, оренда, приватизація, національні проекти, спеціалізовані економічні зони, договір управління об'єктами державної чи комунальної власності. Важливим питанням проектів державно-приватного партнерства у туристичні галузі є розподіл меж відповідальності держави та приватного сектору. Першочерговим завданням на етапі впровадження проектів державно-приватного партнерства в вітчизняну галузь туризму є проведення висококваліфікованих досліджень з боку держави, де від їх якості залежить ефективність державно-приватного партнерства. Для туристичної галузі України державно-приватне партнерство є довгостроковим взаємовигідним контрактом між державним органом влади і приватним сектором з метою створення туристичної інфраструктури і надання на її основі туристичних послуг.

Таким чином, саме тепер, розвиток державно-приватного партнерства у туристичній сфері є необхідним і своєчасним враховуючи існуючі проблеми. Застосування даної форми партнерства між державою і приватним бізнесом дозволить більш ефективно використовувати історичний, культурний та рекреаційний потенціал України, залучати інвестиційні ресурси на якісно новій платформі, вирішувати проблеми сталого розвитку вітчизняної галузі туризму.

Для подальшого розвитку туризму в Україні, перетворення його на джерело значних і стабільних надходжень до бюджету, підвищення іміджу України у світі та вирішення сучасних проблемних питань запропоновано вдосконалення державного регулювання галузі туризму розглянути за такими сферами як: нормативно-правова, організаційна, економічна, інноваційна, науково-освітня, соціальна та інформаційна. Вирішення цих питань можливе за умов активної участі та узгодження дій органів державної та місцевої влади, розвитку партнерства між державою і бізнесом,

вдосконалення державного регулювання. Кінцевою метою розвитку державно управлінських процесів є забезпечення сталого розвитку вітчизняного туризму, вихід України на новий якісний рівень розвитку туристичної сфери.

ВИСНОВКИ

У роботі на основі узагальнення теоретичних засад державного регулювання туристичної галузі та аналізу сучасного стану вітчизняного туризму, визначено напрямки вдосконалення державно-управлінських процесів в сфері туризму.

Основні висновки, що випливають із роботи, полягають у наступному:

1). Туризм науковці досліджують як галузь, сферу діяльності, бізнес, індустрію. Вивчення існуючих теоретичних підходів щодо поняття «туризм» дозволяє зробити висновок, що туризм є складна галузь економіки, яка включає в себе сукупність виробничих і невиробничих видів діяльності, спрямованих на виробництво товарів і надання послуг туристичного призначення. Основними функціями туризму є: рекреаційна, економічна, екологічна, культурна, виховна, інформаційна, інтеграційна, політична. Отже, туризм слід розглядати як складну економічну систему, якою можна і потрібно управляти, використовуючи методи та принципи державного управління. Зважаючи на вагомість туризму для соціально-економічного розвитку країни виділяємо важливість державного регулювання відповідними процесами та його необхідність, що обґрунтовано специфікою самої галузі.

2). Під державним регулюванням сфери туризму розуміємо діяльність органів державної влади щодо впливу на сферу туризму з метою забезпечення її сталого розвитку. Метою державного регулювання є забезпечення прав громадян на відпочинок, захисту прав і законних інтересів туристів і суб'єктів туристичного бізнесу, відновлення та збереження цілісності туристичних ресурсів України та їх раціонального використання та охорони, створення сприятливих умов для сталого розвитку туризму. Розвиток туризму неможливий без здійснення державою таких функцій як: регулюючої, виконавчої та контролюючої. Основними напрямками

державного регулювання сфери туризму є: законодавчий, адміністративний, економічний.

3). Одним із способів забезпечення сталого розвитку туристичної сфери є залучення ресурсів приватного сектору на умовах державно-приватного партнерства. Державно-приватне партнерство в туризмі виникає на підґрунті інституційної основи взаємовідносин держави і приватного сектора в розділенні власності державного і приватного секторів; розподілі функцій, прав, обов'язків і ризиків між державою і приватним сектором. Мотивами використання державно-приватного партнерства в сфері туризму є: необхідність у залучення фінансових ресурсів, розробці нової продукції/послуг, мобілізація ресурсів, розподіл ризиків між партнерами, скорочення строків впровадження нових розробок, обмін досвідом, підвищення привабливості туристичних напрямків. Головною метою держави в межах державно-приватного партнерства є зростання добробуту суспільства шляхом створення нових робочих місць та підвищення соціально-економічного розвитку населення.

Отже, в сучасних умовах розбудови вітчизняної економіки важливою складовою розвитку системи державного регулювання туристичної сфери України має стати тісна співпраця держави та приватного сектору. Для України використання державно-приватного партнерства є серйозним потенціалом для галузі туризму та національної економіки в цілому.

4). Основу нормативно-правового регулювання розвитку туризму в Україні складають закони України «Про туризм», «Про курорти», «Про ліцензування видів діяльності», «Про захист прав споживачів», укази Президента, накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі, акти Кабінету Міністрів України, галузеві стандарти, міжнародні акти та інші нормативно-правові акти. Загальна організаційна система державного регулювання у сфері туризму і складається з трьох рівнів; 1) макроекономічного – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Міністерство економічного розвитку і торгівлі); 2) мезоекономічного –

регіональні та місцеві органами влади; 3) мікроекономічного – підприємства та організації, які функціонують у сфері туризму. У системі органів виконавчої влади на підставі повноважень, наданих Конституцією та законами України, іншими нормативно-правовими актами, створений і діє окремий підрозділ міністерства – департамент туризму та курортів, який займається питаннями туризму.

5). Аналізуючи діяльність вітчизняної сфери туризму, слід зазначити, що її частка в національному валовому внутрішньому продукті становить від 1,4 до 1,9% в різні роки. Характерним для вітчизняного туристичного ринку є зменшення туристичних потоків як внутрішніх, так і зовнішніх починаючи з 2014 року. Економічна й політична ситуація в Україні, яка настала з початком агресії Росії, проблеми з біженцями та переселенцями, від'єднання Криму суттєво вплинули на результати діяльності галузі туризму.

Позитивним фактом для вітчизняної галузі туризму є збільшення кількості туристів протягом 2016-2017 років де присутнє збільшення кількості туристів на 10% у 2017 році і на 20% у 2016 році у порівнянні з минулими роками. Починаючи з 2016 року до України в'їхали на 5,6% більше, ніж у 2015 році; у 2017 році – на 5,8% більше. Загалом, починаючи з 2016 року з'явилась незначна позитивна динаміка щодо іноземців, які відвідували Україну. Приріст виїзного потоку українських туристів за 2018 рік порівняно з минулим роком складає у: 2018 році – 5,2%, у 2017 р. – 7,2%, 2016 р. – 6,5%. Частка кількості українських громадян, подорожуючих за кордон до прикордонних країн складає близько 80% виїзного туристичного потоку. Як в'їзний так і виїзний потік туристів зберігає подібну тенденцію, тобто спад у I та зростання у III кварталі, у літній період. Отже, починаючи з 2016 року розпочався розвиток туризму в Україні: туристичні потоки поступово зростають, кількість реалізованих путівок збільшується.

Таким чином, в Україні інтерес до подорожей швидко росте після кризи 2014 року і однією із сприятливих умов для розвитку туризму в

Україні стало прийняття безвіза з країнами ЄС. Присутній спад туристичних потоків у деякі роки в середині країни та за кордоном відбулось в першу чергу із-за політичної нестабільності та військового конфлікту в Україні, а також зниження доходів населення, погіршення соціально-економічного положення.

б). Аналіз фінансово-економічних показників вітчизняної сфери туризму показав, що обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2018 році склав на 29,2% більше, ніж у 2017 році, а у 2017 році – на 30%. Надходження до зведеного бюджету від суб'єктів туристичної діяльності за 2016 рік становлять на 30% більше 2015 року, у 2017 році зростання обсягів надходжень відбулося на 50%, у 2018 році – на 20%. Спостерігається позитивна динаміка щодо сплати податкових платежів до бюджету України підприємствами, що здійснюють туристичну діяльність.

Отже за останні три роки в сфері туризму відбуваються позитивні зміни, а саме: 1) надходження до місцевих бюджетів коштів від сплати туристичного збору зростають в середньому на 30% щорічно; 2) надходження до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності збільшуються щорічно в межах 20-40% за відповідні періоди; 3) присутня щорічна позитивна динаміка у розрахунках суб'єктів туристичної діяльності з Державним бюджетом. Ці факти дають дозволяють констатувати той факт, що галузь є ефективною складовою економіки країни з позитивною динамікою надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Для подальшого розвитку вітчизняної туристичної галузі необхідне залучення значних обсягів фінансових ресурсів, в т.ч. бюджетних. Проведений аналіз видаткової частини державних бюджетів України за останні п'ять років дає підстави стверджувати, що державне фінансування та підтримка туристичної сфери в цей період були досить нестабільними або взагалі відсутніми. Результати даного аналізу показали, що фінансування галузі здійснюється неналежним чином, питома вага фінансування

туристичної сфери з державного бюджету. є досить мізерною, все це є підтвердженням недостатнього рівня державного фінансування туристичної сфери України.

7). За результатами дослідження вітчизняної туристичної галузі виявлено фактори, які стримують її розвиток : складна соціально-економічна ситуація в країні; відсутність ефективної стратегії розвитку (нова стратегія має декларативний характер); нестабільними та незначне державне фінансування; відсутність державної підтримки розвитку туристичної інфраструктури; податкове законодавство, що не сприяє вкладенню інвестицій в інфраструктуру туризму, повільний розвиток державно-приватного партнерства в туристичні галузі. На вирішення цих питань необхідно звернути увагу при розробці нових стратегічних нормативів та планів реалізації існуючих стратегій країни, регіону та галузі.

8). Стратегічний розвиток туризму на сьогодні відбувається відповідно до прийнятих в Україні стратегічних документів державного розвитку, розвитку регіонів та галузевої Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, а також стратегічних документів та програм розвитку суміжних галузей економіки, який безпосередньо мають вплив на сферу туризму. Аналіз практичної реалізації стратегічних планів розвитку туристичної галузі дозволив розкрито як позитивні так і негативні фактори, які мають вплив на результати реалізації планів розвитку галузі. Серед негативних слід виділити основні: відсутність цілісної системи державного регулювання туризму; відсутність державного фінансування на розвиток туристичної галузі; повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму. Слід відмітити, що в Україні, маючи надзвичайно великі перспективи для розвитку туризму необхідно побороти чинники, що і негативно впливають на розвиток туристичної сфери та вдосконалювати позитивні, які сприятимуть швидшому досягненню поставлених цілей для забезпечення сталого розвитку туризму.

9). Однією із найважливіших проблем туристичної галузі України є відсутність суттєвої державної фінансової підтримки щодо розвитку туризму. Запропоновано впровадження державно-приватного партнерства, яке може суттєво змінити ситуацію у вітчизняній сфері туризму, стати вагомим важелем відтворення вітчизняної туристичної інфраструктури; розкрито форми державно-приватного партнерства у туристичній сфері; окреслено межі відповідальності держави та приватного сектору; аргументовано необхідність на важливість проведення висококваліфікованих досліджень з боку держави. Отже, для туристичної галузі України державно-приватне партнерство є довгостроковим взаємовигідним контрактом між державним органом влади і приватним сектором з метою створення туристичної інфраструктури і надання на її основі якісних туристичних послуг.

10). Для подальшого розвитку туризму в Україні, перетворення його на джерело значних і стабільних надходжень до бюджету, підвищення іміджу України у світі особлива увага приділена питанню вдосконалення державного регулювання туристичної галузі. Також, враховуючи наявність негативних чинників та для усунення наслідків, пов'язаних з ними, запропоновано напрями вдосконалення державно-управлінських процесів регулювання галузі туризму, які розкрито за сферами впливу: нормативно-правова, організаційна, економічна, інноваційна, науково-освітня, соціальна та інформаційна.

Таким чином, зараз перед Україною стоїть можливість виходу на новий якісний рівень розвитку туристичної сфери, проте багато проблем та негативних факторів стоять на заваді розвитку туристичної галузі. Вирішення цих питань можливе за умов активної участі та узгодження дій органів державної та місцевої влади, розвитку партнерства між державою і бізнесом, вдосконалення державного регулювання, а кінцевою метою державно-управлінських процесів є – забезпечення сталого розвитку вітчизняного туризму.

Список використаних джерел

1. Алексеева Ю.В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції: дис. ... канд. наук з держ. управ. : 25.00.02 / Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Одеса, 2005. 223 с.
2. Біла І.С. Світовий досвід державно-приватного партнерства : Економіка та управління національним господарством. Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського. Випуск 21. 2018. С.126-129.
3. Біла І.С., Петришина Н.В. Особливості державно-приватного партнерства в сучасних умовах в Україні : Сталий розвиток економіки. Київ, 2012. № 2. С. 36-39.
4. Биркович В. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні. Стратегічні пріоритети. 2007. № 4(5). С. 157-163.
5. Бурик З.М. Концептуальні підходи до державного регулювання сталого розвитку в Україні / Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ, 2017. № 2 (52). С. 45-51.
6. Варнавский В. Г. Государственно-частное партнерство. Москва : ИМЭМО РАН, 2009. Т. 1. С. 12.
7. Гуменюк В.В. Державне регулювання ринку курортно-рекреаційних послуг: дисер. ... д-ра. екон. наук : 08.00.03 / Київський нац. торговельний ун-т. Київ, 2017. 446 с.
8. Гурбик Ю.Ю. Сучасні проблеми державного фінансування туристичної сфери економіки : Східна Європа: економіка, бізнес та управління : електронне наукове фахове видання. Дніпро, Випуск 1 (12). 2018. С.67-71.

9. Горіна Г.О. Розвиток ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації.: дисер. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».Дніпро, 2017. 439 с.

10. Гороховська К.В.. Імплементация державно-приватного партнерства у туристичний сектор як механізму економічного зростання регіону та країни загалом : Ефективна економіка. № 9, 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5155> (дата звернення: 5.10.2019).

11. Гризовська Л.О. Особливості та сучасні тенденції управління туристичним бізнесом в Україні. Економіка та управління підприємствами. Випуск 26-1. 2018. С.115-118.

12. Грищенко С.О. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства: практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2011. 140 с.

13. Давидова О. Напрями вдосконалення державного регулювання туристичної діяльності в Україні : Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. Вип. 8 (161). С.65-70.

14. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України : Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. Вип.7 (172). С.65-60.

15. Давиденко Л. І. Державне регулювання сфери туризму на обласному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Донецьк, 2006. 24 с.

16. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л.Михайлюк . Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.

17. Державна служба статистики України: офіційний портал. URL: www.ukrstat.gov.ua.

18. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. №385 URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (дата звернення: 5.08.2019).

19. Драпушко Р. Туристичний потенціал України: стан, проблеми та перспективи розвитку. Київ : Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. 152 с.

20. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 224 с.

21. Жукова Н. Л. Розвиток системи маркетингу туристичних послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01. Донецьк, 2002. 20 с.

22. Заскалкін А.С. Механізми розвитку державно-приватного партнерства на регіональному рівні: дис. ... канд. наук держ. управ. : 25.00.02. Харків, 2017. 226 с.

23. Захарова С.Г. Шляхи удосконалення державного регулювання туристичної сфери : Держава та регіони. Серія «Державне управління». Київ, 2008. № 3. С. 81–87.

24. Кифяк В.Ф. Розвиток туризму, як один зі сценаріїв покращення соціально-економічного стану чернівецької області. Туризм. Випуск II (58). 2015. С. 67-81.

25. Кміть В. М., Бугіль М.М. Інвестиційний податковий кредит як основа державного стимулювання інвестиційно-інноваційної активності підприємств. Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2011. № 23. С. 314–320.

26. Коваль О. М. Перспективи створення туристичних кластерів на Закарпатті. URL: tisit.edu.ua/tisit_news/128 (дата звернення: 5.08.2019).

27. Козловський Є.В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні : дис. ... канд. наук з держ. управ. : 25.00.02. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2008. 232 с.

28. Козловський Є. В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2008. 20 с.

29. Колосінська М.І. Дослідження теоретичних підходів до визначення категорії «туризм» : Економіка. Управління. Інновації. 2011. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/eui_2011_2_22.pdf (дата звернення: 9.08.2019).

30. Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80> (дата звернення: 5.08.2019).

31. Корецький М. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. Київ: УАДУ, 2002. 260 с.

32. Коротич О. Механізм державного управління: проблеми теорії та практичної побудови : Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. Вип. 3. С. 79-84.

33. Кравцова, А. В. Управління розвитком туристичної галузі через реалізацію механізмів державноприватного партнерства : Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. № 4. С. 53-58.

34. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ : Альтерпрес, 2002. 436 с.

35. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ : Атіка, 2005. 240 с.

36. Мальська М.П., Антонюк Н.В. Напрями удосконалення державного регулювання розвитку туристичних послуг : Географія та туризм, 2010. Вип. 9. С. 114–119.

37. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: нав. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.

38. Масюк Ю.О. Стратегічне управління розвитком туризму в Україні : дис. ... кан. екон. наук : 08.00.03. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 199 с.

39. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

40. Мініч І. М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. соц. Наук : 22.00.04. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/37924.html> (дата звернення: 5.08.2019).

41. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : офіційний портал URL: <http://me.gov.ua>.

42. Михасюк І. Р., Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник. Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В.М. Піча», 2006. 220 с.

43. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб. 4-те вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 640 с.

44. Нагребельний В., Оніщук М. Державне регулювання. Юридична енциклопедія: в 6 т. / ред. Ю. Шемшученко. Київ : Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1999. Т. 2: Д–Й. С.118–119.

45. Павлова Г.О. Державно-приватне партнерство: аналіз світового досвіду та шляхи розвитку в Україні. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/3/02.pdf> (дата звернення: 5.11.2019).

46. Павлюк К.В., Павлюк С.М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. Наукові праці КНТУ. 2010. № 17. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nprkntu_e/2010_17/stat_17/02.pdf (дата звернення: 14.11.2019).

47. Полюга В. О. Економічні і організаційні важелі регуляторної політики розвитку туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кан. екон. наук : 08.02.03. Ужгород, 2005. 24 с.

48. Про внесення змін до деяких законів України з метою підтримки наукової і науково-технічної діяльності : Закон України від 1 груд. 1998 р. № 285-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/285-14> (дата звернення: 14.09.2019).

49. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення: 14.09.2019).

50. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 28.12.2017 № 1902. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1902731-17> (дата звернення: 14.09.2019).

51. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 14.10.2019).

52. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 23.07.2019).

53. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI . URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (дата звернення: 23.10.2019).

54. Саак А.Э., Пшеничных Ю.А., Менеджмент в социальнокультурном сервисе и туризме: учебное пособие. СПб: Питер, 2008. 512 с.

55. Сисоєва С.І. Державне регулювання туристичного бізнесу в Україні : Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». Київ : НАДУ при Президентіві України, 2014. Вип.40. С.350-355.

56. Соловйов Д.І. Вдосконалення понятійного апарату теоретичного забезпечення функціонування туристичної сфери : Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. Бердянськ, 2011. № 4(16). С. 82-88.

57. Стеченко Д.М., Безуглий І.В. Імператив державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України : Регіональна економіка, 2014. С. 136–146.

58. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 23.08.2019).

59. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 23.08.2019).

60. Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.) / голова редкол. С.В. Мельниченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 418 с.

61. Туристична діяльність в Україні у 2012 році: Статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2013. 272 с.

62. Туристична діяльність в Україні у 2013 році: Статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 272 с.

63. Туристична діяльність в Україні у 2014 році: Статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2015. 76 с. .

64. Туристична діяльність в Україні у 2015 році: Статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 76 с.

65. Туристична діяльність в Україні у 2016 році: Статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 76 с.

66. Туристична діяльність в Україні у 2017 році : Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики, 2018. 90 с.

67. Трегубов О.С. Особливості туристичної індустрії та її роль в економіці : Економіка і організація управління. №1 (21), 2016. С.190-200.

68. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

69. Хлоп'як С.В. Державне регулювання туризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кан. екон. наук : 08.00.03. Київський нац. торговельно-економічний ун-т. Київ, 2015. 25 с.

70. Хмелевський О.В., Кошівська М.В. Розвиток туризму в контексті Євроінтеграції України : Приазовський економічний вісник. Запоріжжя: Класичний приватний університет, Випуск 2(07). 2018. С.15-20.

71. Чкан А.С. Державне регулювання туризму в Україні : збірник наукових праць Таврійського агротехнологічного університету. Економічні науки. 2012. №2 (18). Том 3. С.278-290.

72. Шелеметьєва Т.В. Особливості та проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні : Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський нац. ун-т імені В.О. Сухомлинського. Випуск 21. 2018. С. 221-225.

ДОДАТКИ